

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

”Kyllä niistä selviää opetelemalla”

Enemmän tukea tarvitsevat opiskelijat tutkinnossa

Heli Tihinen ja Esa Koskela

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Toukokuu/2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Heli Tihinen, Esa Koskela	Sivumäärä 54
Työn nimi ” Kyllä niistä selviää opetelemalla” Enemmän tukea tarvitsevat opiskelijat tutkinnossa.	
Ohjaava(t) opettaja(t) Taina Kyrölampi, Regina Pesonen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Ammattiopisto Luovi	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössämme tutkimme, miten kehitysvammaisen opiskelija selviytyy tutkintoon johtavassa koulutuksessa ja millaisia haasteita se tuo opiskelijalle ja opetushenkilöstölle. Ammattiopisto Luovissa vähennetään valmentava II koulutusta ja tutkintotavoitteista koulutusta ollaan lisäämässä. Kehitysvammaisia tullaan entistä enemmän ohjaamaan tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Tutkimme aihetta, koska se on täällä hetkellä Ammattiopisto Luovissa ajankohtainen asia. Tutkimukselle oli tilausta Ammattiopisto Luovin puolesta.</p> <p>Tutkimus toteutettiin opiskelijoiden osalta kvalitatiivisin menetelmin eli tutkimusotteena oli laadullinen tutkimus. Tiedonkeruutavoista hyödynnettiin teemahaastattelua, jonka avulla selvitettiin, mitä kehitysvammaiset ajattelevat tutkintokoulutuksesta ja valmentava 2 koulutuksesta ja kokevatko he tärkeänä opiskella tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Henkilökunnalta kerättiin tietoa webropol-kyselyllä. Tutkimuksessa pyrittiin löytämään vastauksia siihen, miten henkilökunta kokee muutoksen ja mitä haasteita he kokevat kehitysvammaisen selviytymiseen tutkintotavoitteisessa koulutuksessa.</p> <p>Tutkimuksen kohderyhmäksi valikoitui kolme kehitysvammaista opiskelijaa ja he opiskelevat tällä hetkellä ammattiopisto luovissa tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Toinen kohderyhmä oli valmentava 2 henkilökunta ja ammattiopisto luovin johtohenkilökuntaa.</p> <p>Kehitysvammaisten opiskelijoiden haastatteluisissa nousi esiin tutkinto-opiskelun myötä lisääntynyt opintojen haasteellisuus. He kokivat koulutuksen itselleen ammatillisesti tarpeelliseksi ja olivat ylpeitä siitä, että olivat päässeet opiskelemaan tutkintoa. Käytäntöpainotteinen opiskelu oli opiskelijoiden mielestä paras vaihtoehto oppia ja todelliset työympäristöt tarjoavat parhaat mahdollisuudet oppimiselle.</p> <p>Henkilökunnan vastauksissa oltiin huolissaan opetuksen yksilöllisyydestä ja joustavuudesta. Saako opiskelija tukea ja ohjausta tutkinto-opiskelussa riittävästi niihin asioihin mihin tarvitsee? Huolissaan oltiin myös siitä, antaako tutkintonimike opiskelijalle ja hänen perheelleen väärän kuvan opiskelijan osaamisesta. Valmistuttuaan opiskelijalla ei kuitenkaan ole yhtäläisiä mahdollisuuksia työelämässä ”normaaleihin” työntekijöihin verrattaessa. Kehitysvammaisen henkilön kyvykkyys ja taidolliset valmiudet rajoittavat työllistymistä ja työelämässä toimimista.</p>	
Asiasanat Kehitysvammaisuus, ammatillinen peruskoulutus, erityisopetus, valmentavankoulutus, oppimisympäristöt	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Authors Heli Tihinen, Esa Koskela	Number of Pages 54
Title " By Studying You Will Certainly Learn It". Special Needs Students Studying for a Qualification	
Supervisor(s) Taina Kyrölämpi, Regina Pesonen	
Subscriber and/or Mentor Luovi Vocational College	
Abstract <p>The objective of the thesis was to study how a mentally retarded student gets through studies leading to a qualification and what kind of challenges studying brings to the student and the teaching staff. Luovi Vocational College is decreasing the amount of Preparatory Training II and increasing studies leading to qualifications. Mentally retarded students will be more than before guided to studies leading to qualifications. The topic was studied because it is a current issue at Luovi Vocational College at the moment. The study was subscribed by Luovi Vocational College.</p> <p>As to the students, the theoretical approach of the study was qualitative. A thematic interview was used as a data collection method; the aim was to find out what mentally retarded students think about Preparatory Training II or studies leading to a qualification and if they consider it to be important to study for a qualification. Among the staff, data were gathered through Webropol Online Survey. The aim of the study was to find answers to how the staff experience the change and what challenges they find in a mentally retarded student's possibilities to get through studies leading to a qualification.</p> <p>Three mentally retarded students, who are studying at Luovi Vocational College to achieve a qualification, were selected as the target group of the study. Another target group was the staff of Preparatory Training II and administrative staff of Luovi Vocational College.</p> <p>The interviews of the mentally retarded students indicated that changing over to studies leading to a qualification had made studies more challenging. The students experienced training to be professionally useful and were proud of having been approved to study for a vocational qualification. They thought that practice-oriented studying and real work environments were the best alternatives to learning.</p> <p>The answers of the teaching staff brought out the worry about the individuality and flexibility of teaching. Is a student supported and guided enough in studies leading to a qualification? There was also a worry about the fact that a qualification title possibly gives a student and his/her family a wrong idea about the student's knowledge. After having completed his/her studies, a student does not, however, have similar possibilities in working life as "normal" employees have. A mentally retarded student's capabilities and skills set limits to opportunities of employment and acting in working life.</p>	
Keywords : mental retardation, vocational upper secondary education and training, special needs education, preparatory training, learning environments	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	5
2. AMMATILLINEN KOULUTUS	8
2.1. Vammaisten oikeudet koulutukselliseen tasa-arvoon	8
2.2. Suomen lainsäädäntö ja vammaisuus	9
2.3. Ammatillinen peruskoulutus	10
2.4. Ammatillinen erityisopetus	11
2.5. Valmentava II koulutus Luovissa	12
3. KEHITYSVAMMAISEN ASEMA AMMATILLISESSA KOULUTUKSSA	13
3.1. Mitä kehitysvammaisuus tarkoittaa?	13
3.2. Kehitysvammaisuuden asteen vaikutuksia elämässä ja opiskelussa	18
4. KEHITYSVAMMANINEN OPISKELIJANA	21
4.1. Fyysinen oppimisympäristö	22
4.2. Pedagoginen oppimisympäristö	24
4.3. Kuvallinen materiaali tueksi kehitysvammaiselle opiskelijalle	26
5. VALMENTAVASTA TUTKINTOON	29
6. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	32
6.1. Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimusongelmat	32
6.2. Tutkimuksen lähestymistapa ja rajaukset	32
6.3. Tutkimuksen tiedonantajat ja aineiston keruu	33
6.4. Aineiston käsittely ja analysointi	35
6.5. Tutkimuksen luotettavuus	36
7. TUTKIMUSTULOKSET	37
7.1. Aiempia tutkimuksia kehitysvammaisten koulutuksesta	37
7.2. Kehitysvammaisten ajatuksia valmentavasta ja tutkintokoulutuksesta	38
7.3. Opiskelijoiden näkemyksiä ja ajatuksia mukauttamisesta ja HOJKS:sta	39
7.4. Tutkintotavoitteisen koulutuksen merkitys haastateltaville	40
7.5. Opetushenkilöstön ja johdon näkemyksiä koulutuksen muutoksesta	42
7.6. Tutkintokoulutuksen hyödyt ja haasteet opiskelijalle	47
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	51
9. POHDINTA	54
LÄHTEET	55

1. JOHDANTO

Valitsimme opinnäytetyöllemme aiheen, joka on meille tällä hetkellä ajankohtainen. Työskentelemme Ammattiopisto Luovissa Muhoksen yksikössä opettajan ja ohjaajan rooleissa. Tutkimusaiheena on valmentava 2 opetushenkilöstön ja opiskelijoiden kokemuksia valmentavasta koulutuksesta tutkintotavoitteiseen, siirtymävaiheessa, sekä siitä miten kehitysvammaiset opiskelijat selviytyvät tutkintotavoitteisessa koulutuksessa. Luovin Muhoksen yksikössä Työhön ja itseenäiseen elämään valmentava ja kuntouttavan opetus ja ohjaus koulutusta (valmentava 2) ollaan vähentämässä ja tutkintotavoitteista koulutusta lisäämässä.

”Kohderyhmänä ovat esim. kehitysvammaiset opiskelijat, joiden reitiksi suositellaan tutkintotavoitteista koulutusta.” Eli nykyisen ajatuksen mukaan ne opiskelijat, jotka pystyvät opintojen päätyttyä vähintään avotyötoimintaan, ohjataan opiskelemaan tutkintotavoitteiselle linjalle ja ne opiskelijat, jotka työllistyvät opintojen päätyttyä työ- tai toimintakeskuksiin, ohjataan opiskelemaan valmentava 2 linjalle.” (Linna, 2012)

Muutosprosessiin on lähdetty siltä pohjalta, että kehitysvammaisilla opiskelijoilla olisi mahdollisuus suorittaa ammatillinen perustutkinto. Taustalla on tämän vuoden alussa voimaan tullut rahoituksen muutos, jolla rahoittaja on halunnut siirtää painopistettä valmentavasta koulutuksesta tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Kyse on koulutuksen tavoitteista ja siitä, että koulutus on aina tavoitetsuuntautunutta toimintaa. Valmentava 2 opetussuunnitelma suuntautuu entistä enemmän vaikeammin vammaisille opiskelijoille. Opetussuunnitelman painopiste suuntaa opetusta enemmän arkielämän ja elämänhallinnan taitojen opetukseen. (Ammattiopisto Luovi 2011a, 6.)

Suomessa on säädöksiin taattu koulutuksellinen tasa-arvo jokaiselle suomalaiselle oppimisedellytyksistä riippumatta. Subjektiiivinen oikeus toisen asteen koulutukseen koskee myös erityistukea tarvitsevia nuoria ja aikuisia (Laki ammatillisesta koulutuksesta 3§, 20§, 21§ 21.8.1998/630).

Kaikilla tulee olla erilaisista oppimisedellytyksistä riippumatta mahdollisuudet osallistua ammatilliseen koulutukseen. Jokaisella pitää olla myös mahdollisuus sijoittua koulutuksen jälkeen työhön ja yhteiskuntaan sen täysivaltaisena kansalaisena. Erityistä tukea tarvitsevien oikeudet tukeen ja oman tason mukaiseen opetukseen turvataan erityisopetuksen järjestämisen kautta: Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästyminen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi opetusta annetaan erityisopetuksena. Jokaiselle erityisopiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). (Hyvärinen, Kehitysvammaliitto, 2004.)

Ammattiopisto Luovi on erityisammattioppilaitos, joka kouluttaa vajaakuntoisia ja vammaisia opiskelijoita, jotka tarvitsevat opinnoissaan erityistä tukea ja ohjausta. Ammatillisen erityisopetuksen tavoitteena on tukea opiskelijan yhteiskuntaan integroitumista. Vammaisen nuoren tai aikuisen yhteiskuntaan sijoittumisen ja työllistymisen kannalta on tärkeää, että opiskelija voi saada perusteellisen koulutuksen tiettyyn, rajattuunkin työtehtävään.

Erityisen koulutustehtävänsä mukaisesti Luovi toteuttaa lisäksi opetukseen liittyviä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtäviä. Ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutusalat ovat kulttuuriala, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, luonnontieteiden ala, tekniikan ja liikenteen ala, luonnonvara- ja ympäristöala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala. Valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta ovat ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus (Valmentava I) ja työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa ja kuntouttavaa opetus ja ohjaus (Valmentava II).

Ammatillisessa aikuiskoulutuksessa näyttötutkintoja ja niihin valmistavaa koulutusta järjestetään lisäksi sosiaali- ja terveysalalla sekä humanistisella ja kasvatusalalla. Koulutusta toteutetaan lähi-, etä-, monimuoto- ja verkko-opetuksena. Koulutusta voidaan järjestää myös työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä ja oppisopimuskoulutuksena. Tavoitteena on tasavertaisten oppimismahdollisuuksien sekä yksilöllisten reittien työelämään ja hyvään elämisen laatuun tarjoaminen erilaisille oppijoille. Onnistuakseen tässä työssä Luovi toteuttaa ja uudistaa yksilöllistä ja joustavaa koulutusta ja kehittää sitä tukevia palveluja sekä oppimisympäristöjä. Ammattiopisto Luovin tavoitteena on edistää myönteisiä

asenteita ja erityistä tukea tarvitsevien asemaa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. (Opetussuunnitelma, Ammattiopisto Luovi 2011b, 3.)

Yhteiskunnan- ja työelämän haasteellisuus asettavat opiskelijalle omia vaatimuksiaan, joita koulutuksen myötä pyritään saavuttamaan. Työelämässä odotetaan työntekijältä laaja-alaista osaamista ja joustavaa siirtymistä työtehtävästä toiseen. Tähän vammaisuus asettaa omat rajoituksensa. Opetuksen tarkoituksena on opiskelijan omista tarpeista lähtevä oppiminen ja kasvun turvaaminen sekä sen edistäminen. Ammatillisia tavoitteita huomioidaan ammatillisessa erityisopetuksessa niin, että opiskelija saa valmiuksia toimia työelämässä sen puitteissa opiskeleeko opiskelija valmentavassa vai tutkintotavoitteisessa koulutuksessa. Ammatillisen erityisopetuksen mahdollisuudet ottaa huomioon opiskelijan erityistarpeita opetuksessa toteutuvat mm pienryhmäopetuksessa, opetushenkilöstön määrässä ja tukihenkilöstöresursseissa. (Ammattiopisto Luovi 2011a, 3-9.)

2. AMMATILLINEN KOULUTUS

Tarkastelemme tässä luvussa vammaisten koulutuksellista tasa-arvoa ja sitä, miten se on turvattu lainsäädännön kautta. Lisäksi tarkastelemme ammatillisen peruskoulutuksen ja ammatillisen erityisopetuksen tavoitteita. Selvitämme erityisammattioppilaitosten keinoja vastata tukea tarvitsevien opiskelijoiden opetuksellisiin haasteisiin erityisten opetusjärjestelyjen ja oppimisen tukitoimien avulla.

2.1. Vammaisten oikeudet koulutukselliseen tasa-arvoon

Vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus hyväksyttiin Yhdistyneissä kansakunnissa vuonna 2006. Suomi allekirjoitti sopimuksen vuonna 2007. Sopimuksen kansallinen voimaan saattaminen edellyttää lainsäädännön tarkastamista ja saattamista sopimuksen edellyttämälle tasolle. Sopimuksen tavoitteena on edistää tasavertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja lisätä suvaitsevaisuutta vammaisten aseman parantamiseksi yhteiskunnassa. Pyrkimyksenä on turvata vammaisille henkilöille yleinen, maksuton koulutus yhdenvertaisesti muiden kansalaisten rinnalla. Sopimuksessa huomioidaan lisäksi vammaisten tarpeita saada opinnoissaan riittävää tukea sekä vammaisten osallisuus ja oppimista tukevien oppimisympäristöjen kehittäminen, elämänhallinnan ja sosiaalisen kehityksen taitojen oppimisen tukeminen sekä tarvittavat mukautukset opiskelusta selviämiseksi. (Suomen YK-liitto 2009.)

Sopimuksella pyritään edistämään ja takamaan vammaisille oikeudenmukainen koulutusjärjestelmä, hyvät oppimisen edellytykset, osallisuus yhteiskuntaan sekä esteettömyys ja saavutettavuus kansainvälisellä tasolla. Koulutus on usein avainasemassa yhteiskunnallisen tasa-arvon toteutumisessa. Koulutus tukee yksilön yhteiskunnallista selviytymistä ja sijoittumista työjärjestelmään (Antikainen, Rinne, Koski 2009, 139). Putoaminen pois koulutusjärjestelmästä, johtaa usein yksilön syrjäytymiseen. Vammaiset saattavat helposti jäädä heikompaan asemaan työmarkkinoilla, koska heidän koulutustaan ja työpanostaan ei kyetä hyödyntämään riittävästi. Vammaisten ihmisten koulutukseen ja työllistymiseen tulisi panostaa tulevaisuudessa vaikuttamalla asenteiden muutokseen yhteiskunnassa.

2.2. Suomen lainsäädäntö ja vammaisuus

Suomen lainsäädäntö on kattavaa ja antaa mahdollisuuksia vammaisten selviytymiseen yhteiskunnassa. Yhdenvertaisuuslaki pyrkii edistämään ja parantamaan vammaisten henkilöiden työllistymis- ja kouluttautumisedellytyksiä yhteiskunnassa. Lain mukaan koulutuksen järjestäjän on tarvittaessa ryhdyttävä kohtuullisiin toimiin vammaisen henkilön työhön tai koulutukseen pääsemiseksi. Yhdenvertaisuuslaki kieltää lisäksi syrjinnän: iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21 5§, 6§)

Vammaispalvelulaki pyrkii turvaamaan vammaisten tasa-arvoisia oikeuksia yhteiskunnassa sekä ehkäisemään ja poistamaan vammaisuuden aiheuttamia esteitä. Laki määrittelee vammaisen henkilöksi, jolla on vamman tai sairauden johdosta erityisiä vaikeuksia suoriutua elämän tavanomaisista toiminnoissa ja nämä vaikeudet ovat pitkäaikaisia. Vammaispalvelulain myötä tuetaan vammaisten opiskelijoiden opintoja esimerkiksi vaikeavammaisille myönnettävillä opiskelumatkojen kuljetuspalveluilla. Vammaispalvelulaki tarjoaa mahdollisuuden henkilökohtaisen avustajan järjestämiseen vaikeavammaiselle opiskelijalle opintojen tueksi. Kuitenkaan tämä ei tapahdu automaattisesti vaan tarkkojen kriteerien myötä ja lisäksi se vaatii erityiset perustelut, miksi opiskelija tarvitsee henkilökohtaista ohjaajaa. Vammaispalvelulaki tarjoaa myös mahdollisuuden tulkkipalvelujen järjestämiseen kuulovammaisten-, kuurojen-, ja kommunikointihäiriöisen opiskelijoiden avustamiseen. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1§, 2§, 8 c §, 8 d §, 3.4.1987/380)

Laki ammatillisesta koulutuksesta määrittelee vammaisten asemaa toisen asteen koulutus kentässä huomioimalla seuraavia asioita: Suomessa on säädöksin taattu koulutuksellinen tasa-arvo jokaiselle suomalaiselle oppimisedellytyksistä riippumatta. Subjektiiivinen oikeus toisen asteen koulutukseen koskee myös erityistukea tarvitsevia nuoria ja aikuisia. Vammaisille opiskelijoille tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, HOJKS. Laissa on määritelty, että osan koulutuksen järjestäjistä koulutuksen järjestämisluvan

mukaisena erityisenä koulutustehtävänä on huolehtia erityisopetuksen järjestämisestä, erityisopetuksen yhteydessä annettavasta valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta sekä opetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä Vammaisille järjestettävän ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on lisäksi edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta yhteistyössä kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa. Erityisopetusta saavalla opiskelijalla on myös oikeus saada opiskelun edellyttämiä avustajapalveluja. Lisäksi hänellä on oikeus muihin opiskelijahuollon palveluihin ja tarvittaviin erityisiin apuvälineisiin (Laki ammatillisesta koulutuksesta 3§, 5§, 9§, 20§, 21§, 38§. 21.8.1998/630).

2.3. Ammatillinen peruskoulutus

Ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteet on määritelty ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 630/1998, 5 §:ssä. Koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen. Lisäksi tavoitteena on opiskelijan elämänhallinnan ja kasvun yhteiskunnan jäseneksi tukeminen, jatko-opintojen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisten tietojen ja taitojen antaminen opiskelijalle sekä elinikäisen oppimisen tukeminen. Eniten tukea tarvitseville opiskelijoille järjestettävän ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on lisäksi opiskelijan kokonaiskuntoutuksen edistäminen yhteistyössä kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa. Ammatillisten perustutkintojen laajuus on 120 opintoviikkoa. Ne muodostuvat ammatillisista, pakollisista ja valinnaisista tutkinnonosista. Opiskelija voi myös suorittaa osan tutkinnoistaan tai koko tutkinnon mukautetuin tavoittein ja hakeutua työelämään. (Ammattiopisto Luovi 2011b, 8.)

2.4. Ammatillinen erityisopetus

Ammatillista erityisopetusta järjestetään Suomessa ammatillisissa oppilaitoksissa, joihin lukeutuvat myös erityisammattioppilaitokset. Erityisammattioppilaitokset vastaavat kaikkein vaikeimmin vammaisten koulutuksesta. Erityisopiskelijalla on mahdollisuus saada niissä tarvitsemansa erityiset opetusjärjestelyt ja oppimisen tukitoimet, joilla pyritään takaamaan opetussuunnitelmissa asetettujen tavoitteiden saavuttaminen. Opetusjärjestelyt ja oppimisen tukitoimet mahdollistavat opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden ja vaatimusten huomioonottamisen koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa (Ammattiopisto Luovi 2011a, 3-4).

Ammatillisessa erityisopetuksessa opinnot suunnitellaan yksilöllisesti. Lähtökohtana on, että erityisopiskelija suorittaa tutkinnon kokonaan ja saa mahdollisimman samanlaisen pätevyyden kuin muutkin opiskelijat. Opetusta voidaan yksilöllistää vaihtelemalla tehtävien määrää, oppimisympäristöjä, käytettäviä opetusmenetelmiä ja oppimateriaaleja. Opetuksen yksilöllistäminen ei vaikuta opiskelijan osaamisen arviointiin jollei opintojen tavoitteita ole muutettu (Ammattiopisto Luovi 2011b, 9).

Mikäli opiskelija ei saavuta opetussuunnitelmassa asetettuja tavoitteita jossakin tutkinnon osassa, voidaan tavoitteita mukauttaa. Silloin tavoitetaso määritetään opiskelijan hänen edellytystensä mukaiseksi ja laaditaan uudet oppimistavoitteet. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että opetussuunnitelmaa yksinkertaistetaan, selkiytetään ja helpotetaan keskittymällä ydinasioihin. Opinnot mukautuivat tavoittein suorittanut opiskelija ei omaa yhtä laaja-alaista osaamista kuin opinnot yleisin tavoittein suorittanut, minkä lisäksi mukautus tulee näkyviin eri työtehtäviin liittyvänä jatkuvan ohjauksen tarpeena. Oppimistavoitteiden mukauttaminen vaikuttaa myös opiskelijan osaamisen arviointiin siten, että arviointikriteereitä muutetaan tavoitteiden mukaisiksi. Oppimistavoitteita voidaan mukauttaa yksi tai useampi tutkinnon osa kerrallaan, mutta kuitenkin siten, että opiskelija mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. Vaikka oppimistavoitteita olisikin mukautettu, tutkinnon perusteiden mukainen osaamisen arviointi on mahdollista, mikäli opiskelijan edistyminen sitä edellyttää. Valmentavassa koulutuksessa opintoja

ei mukauteta, vaan ne toteutetaan aina opiskelijan yksilöllisten edellytysten ja tavoitteiden mukaisesti (mt.,9).

2.5. Valmentava II koulutus Luovissa

Ammatillisen erityisopetuksen yhteydessä vajaakuntoisille opiskelijoille voidaan järjestää valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Opetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat vamman, sairauden kehityksen viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn takia erityistä tukea opintoihin ohjautumisessa, opinnoissa tai jatkosijoittumisessa ja erityisiä opetus- ja opiskelijahuolto- palveluja. Lähtökohtana on tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien turvaaminen siten, että myös vaikeammin vammaisille opiskelijoille tarjotaan mahdollisuus koulutukseen, jossa huomioidaan heidän erityiset tarpeensa. (Ammattiotopisto Luovi 2011 a, 3.)

Mikäli opiskelijan ei terveydellisin perustein ole mahdollista opiskella ammatillisessa perustutkintoon johtavassa koulutuksessa, hänellä on mahdollisuus hakeutua työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaan ja kuntouttavaan koulutukseen (valmentava 2). Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen laajuus voi olla 40- 120 opintoviikkoa. (mt.,3.) Opinnot tukevat opiskelijaa omatoimisuutta, toimintakykyä sekä arkielämän taitojen lisäämistä tai ylläpitämistä. Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija kykenee mahdollisimman itsenäiseen ja rikkaaseen elämään sekä mahdollisuuksiensa mukaan osallistumaan myös työelämään itsenäisesti tai tuetussa työyhteisössä. Opintojen laajuus määrittyy opiskelijan omien edellytysten ja tarpeiden mukaisesti. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus on tarkoitettu kaikkein vaikeimmin vammaisille opiskelijoille (mt., 5-6.)

3. KEHITYSVAMMAISEN ASEMA AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA

Määrittelemme tässä luvussa kehitysvammaisuuteen liittyviä käsitteitä sen mukaan, mitkä tekijät koemme tärkeiksi työmme kokonaisuuden kannalta. Opin näytetyön keskeisiä kysymyksiä ovat, millaisilla edellytyksillä ja menetelmillä kehitysvammaiset henkilöt oppivat uusia asioita. Lisäksi haemme tietoa siitä, miten ohjauksen ja tuen tarve vaikuttaa kehitysvammaisen henkilön arjessa selviytymiseen. Kehitysvammaisten ihmisten rajoitukset ja tarpeet liittyvät usein päivittäiseen elämään sekä kykyyn vastata elämänmuutoksiin ja ympäristön vaatimuksiin

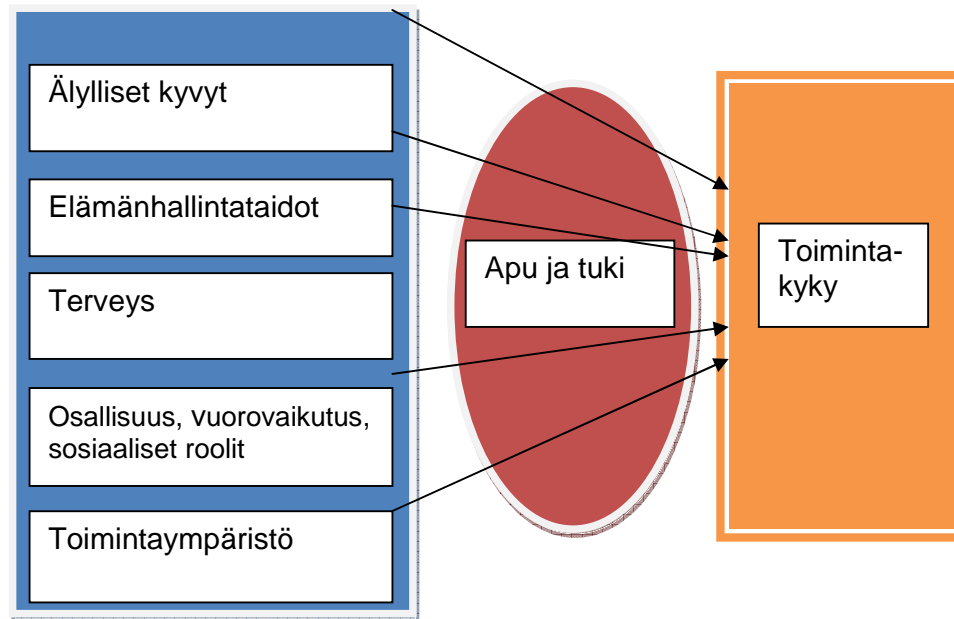
3.1. Mitä kehitysvammaisuus tarkoittaa?

Maailman terveysjärjestön (WHO:n) mukaan älyllinen kehitysvammaisuus määritellään tilaksi, jossa yksilön henkisen suorituskyvyn kehitys on epätäydellistä tai se on kokonaan estynyt. Puutteellisesti kehittyneitä voivat olla erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot eli yleiseen henkiseen suorituskykyyn vaikuttavat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot. (Kaski, Manninen, Pihko 2009,16.)

Kehitysvammaisella henkilöllä kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnyntäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi. (Kaski, Manninen, Pihko 2009,16). Kehitysvamma voi johtua syntymää edeltävistä syistä, synnytyksen yhteydessä sattuneista vaurioista tai lapsuusiän sairauksista ja tapaturmista. Osa syistä saattaa jäädä kokonaan selvittämättä. Kehitysvammaisuus ilmenee yleensä ennen 18 vuoden ikää. Suomessa on noin 40 000 kehitysvammaista (Rajaniemi, Seppälä 2012). Vamma voi olla fyysistä tai psyykkistä vajavuutta, joka rajoittaa yksilön toiminnallisuutta. Kehitysvammaisuudessa merkittävimpiä syitä ovat hermoston kehityshäiriöt, joihin usein yhdistyy älyllisten toimintojen jälkeenjääneisyys. (Kaski, Manninen, Pihko 2009, 16.)

Kehitysvammaisuutta voidaan tarkastella ja määritellä useasta eri näkökulmasta kuten älyllisen toimintakyvyn, psyykkisten tekijöiden, fyysisten- ja ympäristöllisten näkökohtien puitteissa. Kehitysvammaisuudessa tulee ottaa huomioon kognitiiviset, motoriset ja havaintotoimintoihin liittyvät puutteellisuudet, jotka vaikuttavat heidän päivittäisiin toimintoihin. Puutteellisuudet voidaan määritellä kognitioiden, havaintojen ja motoriikan kehittymättömyydeksi ja epätasapainoksi ja nämä vaikuttavat heidän koko elämäänsä kulkuun (Ikonen 1994, 17). Kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat elämässään jatkuvaa tukea ja ohjausta muilta ihmisiltä. Kehitysvamma rajoittaa kuitenkin vain osaa ihmisen toiminnoista ja tuen tarve vaihtelee yksilöllisesti. Kehitysvammaiset ovat yksilöitä, joilla on erilaiset kyvyt ja taidot oppia asioita. (Kaski, Manninen, Pihko 2009, 16.)

The American Association on Intellectual and developmental Disabilities (AAIDD 2010) määrittelee älyllistä kehitysvammaisuutta toiminnallisuuden kautta ja määrittelyssä ratkaisevat tekijät liittyvät edellytyksiin, ympäristöön ja toimintakykyyn. Kyse on vuorovaikutuksesta älyllisten ja adaptiivisten taitojen sekä ympäristön vaatimusten välillä. Älyllinen kehitysvammaisuus on vammaisuutta ainoastaan tämän vuorovaikutuksen tuloksena. Määritelmän mukaan kehitysvammaisuus tarkoittaa toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta. Sille on ominaista merkittävästi keskimääräistä heikompi älyllinen toimintakyky, johon samanaikaisesti liittyy rajoituksia kahdessa tai useammassa seuraavista adaptiivisten taitojen yksilöllisesti sovellettavista osa-alueista: kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. (Kaski, Manninen, Pihko 2009, 16-17.) Tässä määritelmässä korostuva toimintakyvyn rajoitus asettaa haasteita yksilön kykyyn selvitä päivittäisessä elämässä. Toimintakyvyn rajoitus tarkoittaa olennaista vaikeutta oppia ja ylläpitää päivittäiseen elämään liittyviä toimia. Näitä elämään liittyviä taitoja, joissa rajoituksia esiintyy, ovat käsitteelliset asiat, käytännölliset taidot ja sosiaalinen älykkyys. Opiskelussa tämä voi rajoittaa huomattavasti opiskeltavien aineiden, ja asioiden sisältöjä.

Kuvio 1 Yksilöllisen toimintakyvyn osatekijät ja rakenne (AAIDD 2009)

Tasa-arvoa lisäävien yhteiskunnallisten tuki-, ohjaus- ja palvelujärjestelmien avulla voidaan tukea kehitysvammaisten arjen hallintaa. Näiden palvelujen tulee kohdentua niille alueille, joissa yksilö tarvitsee tukea. Yksilöllisesti, räätälöity tarpeenmukainen tuki auttaa kehitysvammaista ihmistä elämään hyvää ja hänelle soveltuvaa itsenäistä elämää (Seppälä).

Kehitysvammaisen opiskelijan arjen hallinnan valmiuksien vahvistamiseen panostetaan myös ammatillisessa erityisopetuksessa. Opiskelijat asuvat asuntolassa opiskeluaikana, jossa tuetaan yhteistoiminnallisuuteen ja itseohjautuvuuteen. Arkielämän taitoja harjoitellaan runsaasti. Asumiseen liittyvät toiminnot, kuten pyykin peseminen, kotikokkaus, aamu- ja iltapalojen ostaminen, siivoaminen ja yhdessä tekeminen tukevat elämän hallintaa ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Muuttaminen pois kotoa, tutusta ympäristöstä asuntolaan on opiskelijoille suuri asia. Muutos tukee opiskelijoiden itsenäistymistä. Sosiaalisten taitojen harjaantumista tuetaan päivittäin erilaisilla työtehtävillä. Opiskelijat toimittavat viestejä muihin ryhmiin, hakevat ja vievät tavaroita eri työpisteisiin, tekevät työtehtäviä pareittain ja ryhmässä, opettelevat hoitamaan omia asioitaan itsenäisesti, osallistuvat oppilaskunnan kokouksiin, kanttiinityöhön ja vapaa-ajan toimintaan. Kehitysvammaisten ihmisten rajoitukset ja tarpeet liittyvät sekä päivittäiseen elämään, että kykyyn vastata elämänmuutoksiin ja ympäristön vaatimuksiin. Kaikille avoin, suvaitseva, esteetön ja saavutettavissa oleva yhteiskunta

toimivine tukipalveluineen auttaa kehitysvammaista elämään hyvää, hänelle luontaista, itsenäistä elämää. Viime aikoina kehitysvammaisuuden määritelmisessä on voimistunut erityisesti sosiaalinen näkökulma. Siinä muistutetaan, että vamman sijaan ihmisten mahdollisuuksia rajoittavat usein erityisesti riippuvuus muista ihmisistä, ennakkoluulot ja syrjintä (Rajaniemi, Seppälä, 2012).

Kehitysvammaisten opiskelussa ja suhteessa työelämään joudutaan toisinaan kohtamaan sosiaalisia ja ympäristöllisiä haasteita, jotka voivat muodostua yksilön työelämässä toimimisen kannalta vaikeiksi asioiksi. Työssäoppimis- ja työelämään valmentautumispaikoissa sekä tulevilla työpaikoilla henkilökunnalla saattaa olla ennakkoluuloja kehitysvammaisia opiskelijoita kohtaan. Tämä saattaa myös estää harjoittelupaikkojen saamista ja työllistymistä. Työelämän muutokset, työpaikkojen ohjausresurssit ja tehokkuusvaatimukset asettavat suuria vaatimuksia kehitysvammaisten työharjoittelulle ja työhön sijoittumiselle. Työtoiminnan tarkoituksena tulisi kuitenkin olla se, että sen myötä tarjoutuu mielekästä sisältöä arkeen, sosiaalisia suhteita ja vertaistukea (Kairi, Nummelin, Teitinen 2010, 3).

Vaikka työ- ja toimintakeskuksista on monta mielipidettä, ne saattavat olla hyviä vaihtoehtoja enemmän tukea tarvitseville opiskelijoille. Niissä voidaan antaa yksilöllistä ohjausta työntekijän kykyjen mukaisesti ja osittaa työtehtäviä yksilölle soveltuviksi. Niissä toteutetaan työtoiminnan ohessa myös arjen taitojen harjaannuttamista sekä liikunta- ja virkistystoimintaa. Työ- ja toimintakeskusten tuttuus ja turvallisuus lisäävät myös kehitysvammaisten mahdollisuuksia tasa-vertaisiin sosiaalisiin verkostoihin (Anderson 1984, 27–28, Mänty 2000, 139). Työ- ja toimintakeskuksia on alettu viime vuosina kehittämään ja monipuolistamaan integraation ja normalisaation kautta. Osasta niistä on muodostunut yksiköitä, joissa haetaan ja kokeillaan uusia malleja perinteisen työtoiminnan rinnalle. Tuetun työllistymisen malli on ollut viimeisinä vuosikymmeninä kehitysvammaisten henkilöiden työllistämiseen liittyvä hanke, jota on kokeiltu useissa Suomen työ- ja toimintakeskuksissa. (Mänty 2000, 67.) Työ- ja toimintakeskusten huonoihin puoliin on liitetty seuraukset joista asiakkaille aiheutuu työn yksipuolisuutta, haasteettomuutta, motivaation puutetta, laitostumista ja työtoimin-

nasta maksettavan korvauksen pienuutta (Kairi, Nummelin, Teittinen 2010, 24–25, 30, 39).

Avotyö voi olla myös hyvä vaihtoehto työllistymiseen kehitysvammaisille opiskelijoille. Riittävät tukitoimenpiteet mahdollistavat turvallisen työllistymisen normaaliin työpaikkaan. Avotyö antaa enemmän mahdollisuuksia työntekijän resurssien hyödyntämiseen ja työn räätälöintiin työntekijälle soveltuvaksi. (Hokkila 1994, 1-2.) Mielekäs avotyö kohottaa työntekijän itsetuntoa ja se koetaan monesti oikeana työnä (Kairi, Nummelin, Teittinen 2010, 32). Avotyö voi edistää yksilön kohdalla integraatiota sekä lisätä sosiaalisia kontakteja ja antaa työntekijälle mahdollisuuden kehittyä (Hokkila 1994, 2-4). Avotyön heikkouksina voi kuitenkin olla työntekijän yksinäisyys, turvattomuus riski jäädä sosiaalisten kontaktien ulkopuolelle, syrjintä, työosuusrahan pienuus ja mahdollisuus joutua suorittamaan toisarvoisia tehtäviä.(mt., 29.) Onnistumisen edellytyksenä on usein, että avotyöntekijälle voidaan järjestää tarpeeksi tukea, ohjausta ja valvontaa työpaikalle.

Ansiotyö tavallisilla työpaikoilla, jota edustaa muun muassa tuettu työllistyminen voi olla vaihtoehto kehitysvammaisen henkilön työllistymiseen. Tuetun työn hyvinä puolina on nähty työntekijän yhteiskuntaan integroitumista ja normalisointia lisäävät tekijät. Tasavertaisuus, sosiaaliset suhteet, itseluottamus, aikuis-tuminen ja itsenäistyminen voivat mahdollistua paremmin uusien verkostojen myötä. (Mänty 2000, 70, 139.) Tuetun työn estävinä tekijöinä on nähty työpaikkojen tukihenkilöiden puute, työpaikan asenneilmasto sekä henkilöstön väsyminen ohjaustyöhön (mt., 72). Männyn (2000 b, 96) mukaan oppilaitoksella ja henkilökunnalla on tärkeä rooli kehitysvammaisten työhönsijoittumisessa ja yhteiskuntaan integroitumisessa. Henkilöstön omat asenteet ratkaisevat paljon, millaisia työpaikkoja ja työllistymisvaihtoehtoja opiskelijoille etsitään. Opettajille ja ohjaajille on tärkeää päivittää omaa tietoa työelämästä ja seurata sen kehitystä ja työelämän vaatimusten muutoksia.

Ympäristötekijät voivat olla tärkeitä osa-alueita, jotka vaikuttavat kehitysvammaisen elämään ja elämän kulkuun. Liikunta-, kommunikaatio, asennerajoitteisessa tai muutoin estyneessä ympäristössä kehitysvammaisen ei kykene hallitsemaan ja hahmottamaan ympäristöään siten, että omaehtoinen toimiminen

sen osana olisi mahdollista. Vaikea, rajoituksellinen elinympäristö lisää kehitysvammaisen tuen tarvetta. Näin hän helposti syrjäytyy omasta elämästään ja käytössä olevat omat resurssit jäävät hyödyntämättä. Päätösvalta hänen omista asioistaan liukuu muiden käsiin. (Loijas 1994, 24.)

Kehitysvammaisen henkilön kohdalla kuntoutuksellisen toiminnan tavoite voi olla parempi kyky selvitä arjessa itsenäisesti ja arkielämän haasteisiin vastaminen. Näihin tavoitteisiin pyrittäessä myös oppimisella ja opiskelemisella on yksilön elämässä hyvin keskeinen sijansa. Elämönhallinnan käsitteeseen on liitetty usein ajatus mahdollisimman itsenäisestä fyysisestä suoriutumisesta. Tämän rinnalle on nostettu vastakäsitteeksi vammaisten henkilöiden valtaistuminen ja mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa ja omaa päätöksen tekoa koskeviin ratkaisuihin. (Ladonlahti 2000, 25–26). Ammatillisessa erityisopetuksessa opiskelun toteuttamista ja toteutumista suunnitellaan ja arvioidaan yhdessä opiskelijan kanssa HOJKS-keskusteluissa ja muissa opiskelijapalaverissa. Opiskelija- ja verkostopalaverit antavat opiskelijan elämäntilanteeseen ja jatko-sijoittumisen kokonaissuunnitteluun hyvät toimintaedellytykset. Tärkeää palaverissa on opiskelijan oman näkemyksen esiin saaminen. Opiskelija sitoutuu paremmin opiskeluun ja suunnitelmiin silloin kun hän on saanut olla itse vaikuttamassa niihin (Vuontela, Lehto, Jahnukainen, Miettinen, Aunola, Kokko, Lahtinen, Haapasalo, Siiskonen, Aro 2007, 250).

3.2. Kehitysvammaisuuden asteen vaikutuksia elämässä ja opiskelussa

Kehitysvammaisilla ihmisillä voi esiintyä erillisiä oppimisvaikeuksia mutta myös kykyalueita, joilla kapasiteetti vastaa täysin normaalia toimintakykyä. Opetuksen kannalta on keskeistä tietää, milloin ja mikä osaamattomuus johtuu vammaisuudesta. Yksilön toimintakyky muotoutuu hänen älyllisten toimintojen ja niiden rajoitusten sekä muiden ominaisuuksien ja elinympäristön jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Näistä muotoutuvan yksilön suorituskyvyn tasoa seuraamalla voidaan tehdä päätelmiä kehitysvammaisuuden vaikeusasteesta. (Kaski, Manninen, Pihko 2009, 19–20.)

Kehitysvammaisille myönnettävät palvelut ja etuudet määräytyvät pääsääntöisesti diagnoosien perusteella. Lievä älyllinen kehitysvammaisuus saattaa usein vaikeuttaa opiskelua. Opiskelija voi kyetä opiskelemaan tukitoimenpiteiden avulla normaalissa luokassa mutta usein hän tarvitsee erityisopetusta (mt.,19). Opiskelija voi olla henkilökohtaisissa toimissaan melko omatoiminen ja hän pystyy mahdollisesti opiskelun jälkeen asumaan itsenäisesti tai hieman tuettuna. Hän pystyy usein myös osallistumaan työelämää joko itsenäisesti tai tuettuna sekä ylläpitämään pysyviä sosiaalisia suhteita (mt., 20). Lievästi kehitysvammainen henkilö tarvitsee usein tukea asioimiseen ja palveluiden hankkimiseen. Hänen rahan käyttöön liittyvät taitonsa ovat usein puutteellisia ja häntä on helppo johdatella ja se voi aiheuttaa hyväksikäyttöä.(mt.,21.)

Keskiasteinen älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa merkittäviä viiveitä yksilön kehitykseen. Usein miten opiskelija selviytyy itsenäisesti tai melko itsenäisesti päivittäisistä toimista, muttei selviydy opinnoista ilman erityisiä tukitoimia. Myös opiskelun jälkeen hän tarvitsee riittävästi erilaista vaihtelevaa tukea elämän eri tilanteisiin. Asumisessa ja työelämässä keskiasteisesti kehitysvammaisten tuen tarve on yleensä suurempi kuin lievästi kehitysvammaisilla. (mt., 21.)

Vaikea älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa yksilölle jatkuvan tuen ja ohjauksen tarpeen. Hän on riippuvainen muista ihmisistä ja tarvitsee jatkuvat tukijärjestelmät paitsi opiskeluun myös sen jälkeiseen asumiseen ja työelämään (mt.,21).

Syvä älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa jatkuvan hoivan tarpeen yksilön elämään ja hän on täysin riippuvainen muista ihmisistä. Hänen puutteet ilmenevät kommunikaatio kyvyissä, liikunnassa, itsestä huolehtimisen kyvyissä, suolen hallinnassa ja rakon toiminnassa. Opiskelijana häntä harjaannutetaan päivittäisiin elämäntilanteisiin liittyvien asioiden oppimiseen sekä mm liikunnallisten ja perusvalmiuksien kehittämiseen. (mt.,20–21.)

Älyllisen kehitysvammaisuuden vaikeusaste yksinään ei riitä ennustamaan henkilön elämässä selviytymistä (mt.,19). Kuitenkin se vaikuttaa suuresti siihen, millaista opetusta ja tukea kehitysvammainen opiskelija tarvitsee opiskelussaan.

Lievästi kehitysvammainen henkilö saattaa pystyä hyvinkin itseohjautuvaan toimintaan ja suoriutumaan opiskelusta vähäisin tukitoimenpitein. Vaikeasti älyllinen kehitysvammainen opiskelija tarvitsee jo huomattavasti enemmän tukea opiskeluunsa ja mahdollisesti henkilökohtaisen ohjaajan ohjauksen. Syvästi kehitysvammaisen opiskelija tarvitsee jatkuvaa ohjausta ja henkilökohtaistamista arjen toimintaan harjaannuttamisessa. Lievän älyllisen kehitysvammaisuuden ja syvän älyllisen kehitysvammaisuuden välillä on niin huomattava ero opiskelijan tuen tarpeen määrässä, siksi niin tutkintotavoitteisella kuin valmentavallakin koulutuksella on omat tehtävänsä ammatillisen erityisopetuksen koulutuskeskityksessä.

4. KEHITYSVAMMAINEN OPISKELIJANA

Seuraavassa kappaleessa käsitellään fyysisten ja pedagogisten oppimisympäristöjen käsitteistöä ja niiden merkitystä kehitysvammaisen opiskelijan oppimiseen. Opiskelijan oppimiskyky voi vaihdella yksilöllisesti hyvinkin suuresti oppimisen eri osa-alueilla. Oppimisympäristöillä ja niiden suunnittelulla on tärkeä merkitys opiskelijan oppimistuloksiin kehitysvammaisen opiskelijan tutkintokoulutuksessa

”Mitä varten pitää olla vammaisilla erilaisia nimityksiä? Me ollaan vaan erilaisia ihmisiä. Kirjoissa lukkee, että kehitysvammaisen on semmonen ja tämmönen. Kentällä on kuitenkin eri lailla asiat. Ennen luultiin, että sitä jää vaikka 6 – vuotiaan tasolle, mutta ei se pidä paikkaansa. Annetaan vaan ihmisen kokeilla ja yrittää. Aivot kehittyvät ja keskittyminen paranee koko ajan. Joka ihmisellä on puutteita, mutta vähempi ottaa vammansa pää asioita kerralla kuitenkin sisälle.” Näin määritteli kehitysvammaisuutta Olavi Hietaharju, jolla itsellään on kyseinen vamma. (Kerola, K. 2000, 33)

Yleinen käsitys on, että kehitysvammaisella opiskelijalla oppimiskyky on heikompi kaikilla oppimisen alueilla. Kehitysvammaisen arvellaan oppivan hitaammin ja muistavan vähemmän. Oppimiserot ovat aina yksilöllisiä ja niihin vaikuttavat erityisesti psyykkisen kehitysvamman aste ja laatu sekä mahdolliset lisävammat. (Ikonen 1999, 35.) Eroja näkyy yleensä sitten, jos kehitysvammaisella on muita vammoja tai liitännäissairauksia ja hän tarvitsee erityisen paljon tukea oppimiseen. Lievästi kehitysvammaisen opiskelijan pystyy oppimaan lähes kaiken saman kuin ns. ”normaalioppilas”. Määritelmät eivät kuitenkaan kerro kaikkea yksilön kehitysvammasta vaan on kiinnitettävä huomiota lisäksi hänen toimintakykyynsä. Kehitysvammaisen opiskelijan ei välttämättä pysty suoriutumaan tutkintovaatimusten mukaisista kirjallisista tehtävistä ja teoriapainotteisesta opetuksesta, mutta voi suoriutua normaalisti käytännön opetuksesta.

Myös tutkintotavoitteinen koulutus sopii kehitysvammaisellekin opiskelijalle, jos oppimisympäristö ja menetelmät tehdään oikeanlaisiksi. Erityisoppilaitoksen velvoite on suunnitella oppimisympäristö ja oppimismenetelmät opiskelijalähtöisesti. Kehitysvammaiselle opiskelijalle pitää antaa riittävä tuki ja ohjaus oppimiseen.

4.1. Fyysinen oppimisympäristö

Ammattiopisto Luovin ammatilliseen peruskoulutukseen valitaan henkilöitä, jotka tarvitsevat terveydellisistä tai muista syistä opinnoissaan ja työllistymisensä erityistä tukea, neuvontaa ja ohjausta. Opiskelijoilla voi olla monenlaisia oppimisvaikeuksia, jotka tulee ottaa huomioon opetuksen suunnittelussa ja järjestämisessä. Fyysisen opiskeluympäristön merkitys erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle on suurempi kuin muille. Oppimisympäristö tulisi järjestää mahdollisuuksien mukaan sellaiseksi, ettei se ole toiminnallisesti tai sosiaalisesti rajoitettava. (Ammattiopisto Luovi, 2011.)

Oppimisympäristöjen suunnittelussa on otettava huomioon esteettömyys, turvallisuus, innostavuus ja ryhmäytyminen ja opetustilojen muunneltavuus. Perinteinen luokkaopetus ei välttämättä ole erityistä tukea tarvitsevalle nuorelle paras. Luokkaopetuksen sijaan teoria-opetusta voidaan järjestää käytännön töiden yhteyteen. Opetuksessa on hyödynnettävä soveltuvia opetusmenetelmiä ja oppimiskäsityksiä. Opetuksessa on myös otettava huomioon oppilaskeskeisiä työmuotoja, kuten erilaisten pienryhmien muodostaminen ja yksilöllinen opetus. Opiskelijoita voidaan eriyttää pienryhmiin jolloin he saavat yksilöllisempää opetusta.

”Oppimisympäristöt ovat kokonaisvaltaisia toimintaympäristöjä, jotka muodostuvat monista eri tekijöistä, kuten ympäristöstä, oppijoista, opettajista, erilaisista oppimisenäkemyksistä, erilaisista toimintamuodoista, oppimislähteistä, välineistä ja tavoista käyttää näitä.” (Mäkinen, 2002).

Oppimisympäristö ymmärretään usein fyysisenä oppimisympäristönä, jolloin tutkitaan, millainen on luokan tai koulurakennuksen pohja, kalustus, kulkureitit ym. On tärkeää, että fyysisen oppimisympäristön kanssa pidetään yhtä merkityksellisenä sosiaalista, psyykkistä, pedagogista, kulttuurista ja institutionaalista ympäristöä. Fyysisen ympäristön kehittämiseen on helppointa tarttua. Siinä ei kohdisteta arviointia tai muutostarvetta opetustapaan tai inhimilliseen kohtaamiseen eli sosiaaliseen, psyykkiseen, pedagogiseen ympäristöön. (Jokelainen, 2012.)

Vuosien ajan on puhuttu myös esteettömyydestä. Esteettömyys liitetään helposti fyysiseen ympäristöön arvioimalla esim. kynnyksen poistoa tms. Ympäristö (esim. luokka) on esteetön, kun se on kaikille käyttäjille toimiva, turvallinen ja miellyttävä. Tilojen ja niiden toimintojen on oltava helppokäyttöisiä ja loogisia. Tämä johtaa siihen, että opiskelijalla on myönteinen ja hyvä olo, joka mahdollistaa oppimisen. Opiskelija, ohjaaja, luokkatila (ympäristö), koulurakennus ja toiminta (esim. opiskelutehtävä) ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Muutos missä tahansa (henkilössä, toiminnassa tai ympäristössä) vaikuttaa vähentämällä tai lisäämällä kykyä suoriutua. Luokkaympäristö (huomioiden pedagogisen, psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen ympäristön) voi aiheuttaa stressiä ja sisältää ratkaisuja, jotka lisäävät vajaakuntoisuutta. Sen vuoksi tulee pyrkiä eri keinoin muuttamaan ympäristötekijöitä ja mahdollistamaan paremmin opiskelijan osallistumista. Näkökulmana on muuttaa osallistumista, eikä opiskelijaa itseään. (Jokelainen, 2012.)

Ympäristöä tai oppimisympäristöä voidaan analysoida, arvioida, mitkä asiat luokassa mahdollistavat tai rajoittavat opiskelijan oppimista tai toimintaa. Muokkaamalla luokkatiloja ja vaikuttamalla sosiaaliseen tai psyykkiseen ympäristöön eli tekemällä ympäristön adaptaatiota. Sillä voidaan edistää esim. opiskelijan oppimisedellytyksiä luokassa. Adaptaatio voi olla luokan kalusteiden uudelleen sijoittelua, värikontrastien lisäämistä hahmotuksen parantamiseksi, keskustelua opetuksen ja ohjauksen mukauttamisesta opiskelijan tarpeiden mukaiseksi. Opettajan tulisi pystyä suunnittelemaan sellainen joustava oppimisympäristö, jossa oppijan on mahdollista rakentaa tietämystään omista lähtökohdistaan käsin. Ideointiin voi pyytää vihjeitä vaikka toimintaterapeutilta, koska ulkopuolinen saattaa huomata joitakin asioita, vaikka ei näekään kaikkia tarpeita kuten luokassa työskentelevät. Olisiko myös opiskelijoilta hyvä kysyä kerran vuodessa, että ”mitä pitäisi tehdä luokassa, että oppiminen olisi helpompaa?” tai ”mitä minä voisin opettajana/ohjaajana tehdä, jotta oppisit paremmin?”(Jokelainen, 2012.)

Opiskeluympäristön kaikille yhdenvertaisen saavutettavuuden aikaansaamiseksi tulee sekä huomioida erilaisten toimintarajoitteisten tarpeet että pohtia asenteellisen esteettömyyden näkökulmia. Opiskelijan valitsemisen este ei voi olla opiskeluympäristö. Oppimisympäristön pitäisi olla myös monella tapaa turvalli-

nen. Turvallisuuden tunne koostuu sekä henkisestä että fyysisestä turvallisuudesta. Fyysiseen turvallisuuteen kuuluvat erilaiset ergonomiaan ja työturvallisuuteen liittyvät asiat. Henkinen turvallisuuden tunne on jokaisen henkilön oma-kohtainen kokemus erilaisista asioista ja tilanteista. Henkinen turvallisuuden tunne saattaa jossain määrin lisääntyä opintojen edetessä, sillä asioiden ja henkilöiden tuttuus tuo turvallisuutta. (Kiviahde, 2011.)

4.2. Pedagoginen oppimisympäristö

Pedagoginen oppimisympäristö muodostuu toimivien fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten oppimisympäristöjen kokonaisuudesta, joissa pyritään hyödyntämään ja yhdistämään eri alueiden tekijöitä opiskelijoiden tarpeiden mukaisesti hyvän oppimistuloksen saavuttamiseksi Pedagoginen oppimisympäristö pitää sisällään opettamisen ja ohjaamisen keinot, oppimistyylit, oppimateriaalit, ja välineet. (Piispanen 2009, 157.)

Valmiuksien kartoittamisella pyritään löytämään opiskelijan vahvuudet ja häntä tuetaan käyttämään näitä vahvuuksia myös opiskelussaan. Opiskelijaa tulisi myös ohjata löytämään omat kehittämisen kohteensa ja tapansa oppia. Kohentuneet oppimis-valmiudet näkyvät oppijan käsityksessä itsestään oppijana, kohentuneena ja kasvaneena itsetuntona ja näin ollen myös motivaatiossa. Eri-tyisopiskelijoiden opiskelunvalmiuksien ja oppimistyylien kartoittaminen voi olla haasteellista. Testitilanteen erilaiset häiriötekijät sekä esimerkiksi opiskelijan keskittymisvaikeudet tai lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet saattavat vaikuttaa merkittävästi tuloksiin. Realististen kuvan saaminen opiskelijan opiskelunvalmiuksista vaatii erilaisten testitulosten lisäksi vahvasti opiskelijan tuntemista sekä opettajan ja ohjaajan omaa näkemystä ja kokemusta erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan oppimisesta ja opettamisesta.

Strukturoitua opetusta voidaan hyödyntää ammatillisessa erityisopetuksessa. Sillä tarkoitetaan rakenteiltaan toimintatavoiltaan ja normeiltaan selkeästi suunniteltua opetusta. Struktuurin avulla tuodaan yhteisiin vuorovaikutustilanteisiin ennakoitavuutta. Opiskelija pystyy keskittymään ja rauhoittumaan itse opiskelu-

tilanteeseen. Hänen ei tarvitse keskittyä tilannekohtaiseen arvailuun ja jatkuvaan jännittämiseen. Tällöin muodostuu turvallisuuden tunne, joka helpottaa osallistumista opiskeluun. Tämä luo pohjaa sosiaaliselle kanssakäymiselle opiskelijan, opiskelijaryhmän ja opettajan välillä. Strukturoidusta opetuksesta hyötyvät myös ne opiskelijat, joille rutiineista poikkeaminen on hankalaa ja aiheuttaa keskittymisen täydellisen hajoamisen. (Piha 2007, 64.)

Strukturointiin opetuksessa voidaan liittää ajan, paikan, henkilöiden ja toimintojen struktuuri, säännöllinen toistuvuus, hyvät rutiinit, kalenterit, päiväjärjestys ja lukujärjestys, kello, toimintaohjeet ja työskentelyjärjestys (Kerola & Sipilä 2007, 59).

Strukturoitu opetus on suunniteltua opetusta, jossa rakenteet on muokattu selkeiksi opetusta tukeviksi kokonaisuuksiksi. Kehitysvammaiset opiskelijat tarvitsevat yleensä paljon tukea opiskeluunsa, jokaisen opiskelijan kohdalla täytyy yksilölliset tarpeet huomioida työtehtäviä suunniteltaessa. Henkilökohtainen lukujärjestys laaditaan viikoittain. Työtehtävät räätälöidään ja ositetaan opiskelijoiden oppimiskykyjen mukaisiksi. Harjoituksissa tarvitaan paljon toistoja ja järjestelmällisyyttä. Tutut rutiinit voivat olla opiskelijalle selviytymiskeino arkipäivän askareissa. Poikkeamat totutuista kaavoista saattaa johtaa opiskelijoiden kyvyttömyyteen toimia järjestelmällisesti. Opiskelupäivän tutut rutiinit, tauot, ruokailut, opiskeluryhmän yhteiset tavat, säännöt, työajat ja monet muut vakiintuneet asiat tuovat turvallisuutta arkeen. Työohjeiden ymmärtäminen ja toteuttaminen saattavat olla opiskelijoille vaikeasti hahmotettavia asioita. Niissä selviytymistä saatetaan helpottaa esittämällä asiat selkeästi esimerkiksi piirroksin, valokuvoin tai kirjallisesti sen mukaan mikä esitystapa tukee parhaiten kunkin opiskelijan ymmärrystä.

Tarkoituksena on, että kukin opiskelija sopeutuisi toimimaan yhtäläisesti muun ryhmän kanssa ja itseohjautuvuus toiminnoissa lisääntyisi. Useimmilla kehitysvammaisille opiskelijoilla erityisesti, sosiaalisten taitojen tukeminen ja harjoittelu opiskelemissa korostuu. Sosiaalisesti syrjäinvetäytyvät oppoavat helposti omaan maailmaansa ja tarvitsevat ryhmätoimintaan tukevaa opiskelua. Sosiaalisesti ylivilkkaat opiskelijat tarvitsevat taas rajoittamista, kykyä oppia toimimaan ryhmässä myös muiden tarpeita huomioiden. Sosiaaliin taitoihin voidaan luoki-

tella keskusteluun ja kuunteluun liittyvät sosiaaliset taidot, tunteita käsittelevät sosiaaliset taidot, aggressiolla vaihtoehtoiset taidot sekä suunnittelu- ja päätöksentekotaidot, jotka pitävät sisällään joukon erilaisia taitoja. Sosiaalsiin taitoihin vaikuttavat myös joukko muita erityispiirteitä, joita ovat kapea-alaiset kiinnostuksen kohteet, rutiinit, motorinen kömpelyys sekä aistitoimintojen poikkeavuudet. (Kalliopuska 1995, 12.)

Motivaatiolla on olennainen merkitys opiskelijan oppimiseen. Kannustava ilma-
piiri ruokkii motivaatiota. Opetushenkilöstön täytyy uskoa opiskelijaan ja luottaa hänen kykyynsä kehittyä. Kun opiskelija kokee itsensä hyväksytyksi, se innostaa häntä yrittämään parhaansa (Kiviahde, 2012). Opetettavan asian yhteys opiskelijan omaan ammattialaan liittyvään käytännön työhön lisää motivaatiota opiskeluun. Tärkeää opetuksessa on myös riittävän monipuolinen käytännön ja teorian yhteys sekä monipuoliset oppimisympäristöt. Motivoinnin keinona voi olla myös se, että opiskelijalla on henkilökohtainen mahdollisuus vaikuttaa opetukseen, opiskelija voi esimerkiksi osallistua työviikon suunnitteluun. Opetushenkilöstön työkokemus ja ammattitaito näkyy kykyinä rakentaa oppimisympäristöjä. (Piha, 2007, 67.)

Erityisopetuksessa korostetaan yksilöllisen koulutuksen merkitystä. Tavoitteena on taata kaikille opiskelijoille mahdollisuus ammatin ja työn oppimiseen. Lisäksi tavoitteena on oman elämän hallinnan kehittyminen ja yhteiskuntaan integroituminen opiskelijan omista lähtökohdista käsin, opiskelijan omia toiveita, tarpeita ja hänen edellytyksiään huomioiden. Yhteiskuntaan integroituminen yhdistetään yksilön työllistymiseen, asumiseen ja sosiaalsiin suhteisiin. Opiskelijan valmentaminen työelämään ja yhteiskuntaan integroitumiseen vaatii opiskelijan, vanhempien, kouluttajien ja palvelun tuottajien yhteistyötä. Verkostollisen yhteistyön ja riittävän suunnittelun avulla voidaan edistää opiskelijan siirtymistä koulutuksesta työhön ja mahdollisimman itsenäiseen elämään (Mänty 2000 b, 76, 84, 94).

4.3. Kuvallinen materiaali tueksi kehitysvammaiselle opiskelijalle

Kaikki opiskelijat eivät ymmärrä tai ymmärtävät heikosti kirjoitettua tekstiä, mikä vuoksi tiloissa/ oppimisympäristöissä tulisi olla tietoa visuaalisesti tilan eri käyttötarkoituksista. Ensimmäisiä askeleita ympäristön kuvituksessa on kaappien reunojen ja ovien merkintä. Se lisää opiskelijan itsenäistä toimintaa ja oma-toimisuutta ja jäsentää paremmin arjentoimintoja. Jos kuvittelemme olevamme jossain Aasian maassa, missä on erilainen kirjasin tyyppi, toimintaamme helpotaisi, kun voisimme kuvasta katsoa, mitä mistäkin löytyy. Opiskelija on usein saappaissa ” joissa asuu ikään kuin Aasian maassa”: kieltä ja kirjoitettua tekstiä on vaikea ymmärtää. Tutkintotavoitteisen opiskelijan, joka on lukutaitoinen, voidaan kuvitella olevan kuin vierailija virossa. Siellä ollessasi ymmärrät osan puheesta ja tekstistä, mutta kokonaisuus ei jäseny. Kehitysvammainen opiskelija tarvitsee tutkintoon johtavassa koulutuksessa usein paljon ohjausta ja tukea. Opiskelijat hyötyvät usein kuvista, joiden tukena on kirjoitettu teksti. Yksilöllisesti tulee arvioida, mikä on tekstin pituus, tyyppi, ilmavuus, tai selkokielen tarve. Vaikeiden käsitteiden ymmärtämistä voidaan helpottaa kuvien avulla. (Jokelainen, 2012.)

Kuvallisten ohjeiden laatiminen työtehtäviin auttaa opiskelijaa niiden oppimisessa. Kehitysvammainen opiskelija ei välttämättä hahmota esimerkiksi siivoukkohteen kokonaisuutta, jos tehtävän kertoo suullisesti. Visuaalisesti oppiminen on helpompaa. Puhdistuspalvelualalla yksikössämme on tällä hetkellä kehitteillä siivoustehtäviin kuvalliset ohjeet, jotka ovat kehitetty tutkintotavoitteiselle opiskelijalle. Kuvalliset ohjeet on suunniteltu tutkinto-opiskelijoille myös heidän itsentuntonsa tukemiseksi. Kuvalliset ohjeet on tehty postikorttikokoiseksi, ja ne voi tarvittaessa sujauttaa liivin taskuun, jos ei halua niiden olevan näkyvillä. Korteista on ollut suuri apu ja tuki opiskelijoille työtehtävien hahmottamisessa. Työjärjestys siivouksessa menee ops:n mukaisesti ja opiskelija malttaa tehdä tehtävät oikeaoppisesti. Opiskelijat ovat havainneet kuvalliset ohjeet toimiviksi ja eivätkä halua lähteä siivoamaan ilman ohjeita. Kuvalliset ohjeet erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille ovat olleet hyödylliset tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Tällä on huomioitu opiskelijoiden tuen tarpeita ja erilaisia oppimisvaikeuksia.

Opetus on muuttunut viimeisten vuosien, aikana yhä yksilöllisemmäksi. Kehitysvammaisen ympäristön tukemisen tarpeet (ovatpa ne kuvia, selkotekstiä, muuta helposti ymmärrettävää aineistoa tai psyykkisen ympäristön muokkaa-

mista oppimista edistävään suuntaan) pysyvät samana, olipa opiskelija valmentavassa tai tutkintotavoitteisessa opetuksessa. Voidaan tietysti arvella, että tutkintotavoitteiseen opiskeluun sijoittuvat toimintakykyisemmät kehitysvammaiset, jolloin tuen tarve on vähäisempi kuin valmentavassa opetuksessa. Joka tapauksessa tuentarve on määriteltävä yksilöllisesti. Tuen tarve tutkintokoulutuksessa saattaa muuttua suuntaan, jossa on tekstiä enemmän ja kuvia vähemmän. Tai tekstit muuttuvat selkotekstiksi. (Jokelainen, 2012.)

Monenlaisia menetelmiä on jo käytössä, kuvat ovat yksi osa menetelmäkirjoissa. Ymmärrys opiskelijan osaamisesta ja tarpeista, henkilökunnan tietous erilaisista menetelmistä, ymmärrys ja sallivuus niiden käytössä auttavat valitsemaan niitä menetelmiä, joita opiskelija tarvitsee. Opetuksen haasteena onkin se, että opettaja yhdessä muiden kanssa tekee oppimisympäristön sellaiseksi, että oppiminen mahdollistuu mahdollisimman hyvin. Tarpeet ovat erilaisia ryhmän opiskelijoilla. Erityisopetuksen etuna ja haasteena on nimenomaan yksilöllisyyden tukeminen. Tämä on myös upottava suo, eli kukin ryhmä, opettaja tai ohjaaja löytää omat raaminsa ja rajansa. Ympäristöä adaptoidaan resurssien mukaan: aika, taloudelliset resurssit, jaksaminen ja oma osaaminen huomioiden. Myös ryhmien ominainen tyyli (esimerkiksi työparin työskentelytapa) ja historia on otettava huomioon, eikä toimivia rakenteita kannata särkeä. (Jokelainen, 2012.)

5. VALMENTAVASTA TUTKINTOON

Kuvaamme tässä luvussa, miten Luovin Muhoksen yksikön valmentava koulutus on aiemmin toteutettu. Lisäksi kerromme millaisia muutosprosesseja ja suunnittelua tutkintokoulutukseen siirtymisessä on tarvittu.

Luovin Muhoksen yksikössä on ollut useita vuosia yhdeksän valmentava 2 ryhmää. Opetusryhmässä on 8-10 opiskelijaa, ohjaaja, opettaja ja muutamissa ryhmissä myös henkilökohtaisia ohjaajia. Henkilökohtaisten ohjaajien määrä on lisääntynyt viime vuosina, koska opiskelijamme tarvitsevat entistä enemmän ohjausta ja tukea. Henkilökohtainen ohjaaja toimii pääsääntöisesti yhden opiskelijan ohjaajana/avustajana.

Valmentava 2 opetus on tarkoitettu kehitysvammaisille opiskelijoille. Opetukseen sisältyy käytännön työtä, arjentaitoja ja itsenäisen elämän taitoja. Opiskelijalle suunnitellaan oma yksilöllinen polku tulevaisuuden työpaikkaa ja itsenäistä asumista ajatellen. Opiskelijoiden kanssa harjoitellaan erilaisia arjentaitoja kuten ruoanlaittoa, siivousta, yhteiskuntataitoja, työelämätaitoja ja henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimista. Opiskelijat opiskelevat 2-3 vuotta valmentavassa koulutuksessa ja siirtyvät valmistumisen jälkeen avotyöhön tai työkeskuksiin sekä mahdollisesti itsenäiseen tai tuettuun asumiseen. Valmentava 2 koulutuksessa on hyvin joustava opetussuunnitelma, joka mahdollistaa opiskelijan yksilöllisyyden huomioimisen opetuksessa ja ohjauksessa. Tämä mahdollistaa kehitysvammaisen opiskelijan työelämävalmiuksien ja arjen hallinnan taitojen tukemisen opiskelijan tarpeiden mukaan.

Muutosprosessia lähettiin viemään eteenpäin ja kehittämään noin kymmenen hengen työryhmässä. Työryhmässä on mukana yksikön johtaja, koulutuspäälliköitä, opettajia ja ohjaajia. Työryhmässä on tarkoitus kehittää ja miettiä arjessa mahdollisesti vastaan tulevia haasteita ja käytänteitä tutkintopainotteisessa koulutuksessa. Muutos on herättänyt "vastarintaa", hyväksymistä sekä ajatuksia myös siitä, että onko muutos opiskelijalähtöistä ja tukeeko se kehitysvammaisten opiskelijoiden tarpeita. Tällä hetkellä meillä on puhdistuspalvelualalla yksi tutkintotavoitteinen ryhmä, jossa on kehitysvammaisia opiskelijoita. He ovat ai-

kaisemmin opiskelleet valmentava 2 koulutuksessa. Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa on vain vähän arjentaitoja ja nekin ovat Atto - aineiden lisäosina, noin yksi opintoviikko kolmen vuoden aikana. Atto - aineet ovat ammatilliseen perustutkintoon sisältyviä ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia 20 ov. Tutkinnon osat ovat sekä pakollisia (16 ov) että valinnaisia (4 ov). Valmentava 2 koulutuksesta opiskelijat eivät valmistu ammattiin, mutta he harjoittelevat erilaisia ja erialojen työtehtäviä ja työllistyvät valmistumisen jälkeen avotyöhön erilaisiin yrityksiin tai työkeskuksiin. Lähes kaikki opiskelijat ovat saaneet työpaikan heti valmistumisen jälkeen. Opiskelijoiden työaika on ollut yleensä 2-6 tuntia päivässä.

Tutkintotavoitteinen koulutus sisältää runsaasti ammattiaineita eli taitoja ja ammattiin harjoittamista. Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa ja etenkin erityisoppilaitoksessa pyritään opettamaan asioita mahdollisimman paljon käytännössä. Opiskelijat oppivat asioita helpommin visuaalisesti. Tämä on yksi asia, joka mahdollistaa myös kehitysvammaisen opiskelijan opiskelemaan tutkintotavoitteista koulutusta. Jokaiselle opiskelijalle suunnitellaan oma henkilökohtainen opiskelupolku.

Keskeinen väline opiskelun suunnittelussa on henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS sekä siihen sisältyvä henkilökohtainen opetussuunnitelma HOPS. HOJKS sisältää opiskelijan lähtötilanteen kartoituksen, henkilökohtaiset opetus-ohjaus- ja jatkosuunnitelmat sekä tarvittavien tukipalveluiden kartoituksen ja toteuttamissuunnitelman. Pääkohtana opetuksen järjestämisessä on yksilöllisyyden korostaminen. Opiskelijat kohdataan yksilöinä ja omina persoonina. Opiskelijaa tuetaan ja ohjataan kaikissa vaiheissa opiskelun aikana. HOJKS on tarkistettava säännöllisesti opiskelujen aikana. (Ammatitopisto Luovi opetussuunnitelma 2011, 9).

Muutosprosessia on käyty työryhmän kanssa läpi edellä mainittujen asioiden puitteissa. Työryhmässä on mietitty, miten kehitysvammaisen opiskelija suoriutuu tutkintotavoitteisessa koulutuksessa, jos ei osaa lukea tai kirjoittaa. Tämä asia nousee esiin valintaprosessissa. Opiskelija valinnassa täytyy ottaa huomioon opiskelijan osaaminen, motoriset ja kognitiiviset taidot. Opiskelijan eduksi ei ole jos oppimista ei tapahdu ja hän ei pysty suoriutumaan tutkinnon vaatimuk-

sista. Opiskelijoille pyritään järjestämään mahdollisimman yksilöllinen oppimispolku, jotta kukin opiskelija pystyisi suoriutumaan tutkinnon tavoitteista edellytystensä mukaan. Kehitysvammainen opiskelija tulee mahdollisesti suorittamaan osan tutkinnon tavoitteista mukautetuin tavoittein. Työryhmässä on keskusteltu ja käyty läpi, mitä opintojen mukauttaminen tarkoittaa käytännössä. Mukautus tulee olemaan yksi vaihtoehto opiskelijoilla, jotka eivät pysty suorittamaan tutkintoa täysin opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti.

Erityisoppilaitoksessa opiskelijalle pystytään antamaan kattava tuki ja ohjaus ennen kuin hänen tavoitteitaan lähdetään mukauttamaan. Mukautus tulee kyseeseen, jos opiskelija ei tukitoimista huolimatta pysty etenemään opinnoissaan täysin opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Mukautuksen myötä erityistä tukea tarvitseva kehitysvammainen opiskelija pystyy suorittamaan tutkintotavoitteista koulutusta ohjatusti. Opiskelija voi tarvittaessa saada henkilökohtaisen ohjaajan myös tutkintotavoitteisessa koulutuksessa.

Puhdistuspalvelualan opettaja ja ohjaaja siirtyivät syksyllä 2011 valmentava 2 opetuksesta tutkintoon johtavaan koulutukseen. Muutos siirtymisessä tutkintotavoitteiseen koulutukseen opettamaan ja ohjaamaan kehitysvammaisia opiskelijoita on ollut positiivinen. Kehitysvammainen opiskelija pystyy suoriutumaan tutkintotavoitteisessa koulutuksessa riittävän tuen ja ohjauksen myötä hyvin. Opiskelijalle suunnitellaan opintojen alussa yhdessä tavoitteet, mihin opiskelija pystyy ja opiskelijan kehittymistä seurataan koko opiskelujen ajan. Voi olla myös mahdollista, että mukautus voidaan poistaa opintojen aikana. Atto -aineissa monesti mukautus säilyy koko opiskeluajan.

6. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

6.1. Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimusongelmat

Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimusongelman lähtökohtana tutkimuksellemme on kiinnostuksemme oppilaitoksessamme ajankohtaiseen aiheeseen. Haluamme tarkastella henkilökunnan kokemuksia ja ajatuksia koulutusten muutoksista Ammattiopisto Luovissa. Opiskelijoita haastattelimme, koska halusimme saada tietoa heidän kokemuksistaan opiskelun muutoksiin. Haastattelimme myös Ammattiopisto Luovin johtajaa, Muhoksen Yksikönjohtajaa ja Muhoksen valmentavan koulutuksen koulutuspäällikköä. Halusimme saada tutkimukseen heidän ajatuksiaan kehitysvammaisen opiskelijan ammatillisten opintojen järjestämisestä ja opiskelijoiden selviytymisestä tutkintokoulutuksessa.

Ammattiin kouluttautuminen on mahdollisuus nuoren elämässä ja kehitysvammaisellakin täytyy olla siihen oikeus. Tutkintokoulutuksen suorittaminen voi osoittautua raskaaksi ja vaikeasti toteutettavaksi silloin, kun on kyse enemmän ohjausta tarvitsevasta opiskelijasta. Kun opiskelija tarvitsee enemmän ohjausta opiskelujen etenemiseksi, täytyy suunnitella yhteistyössä opiskelijan ja hänen verkostojensa kanssa opiskelijan oppimisen edellytyksiä. Oppimispolkuja täytyy yksilöllistää tavoitteiden saavuttamiseksi.

Etsimme opinnäytetyötutkimuksessa vastauksia seuraaviin tutkimusongelmiin:

- Miten kehitysvammaisen opiskelija selviytyy tutkintoon johtavassa koulutuksesta?
- Miten henkilökunta kokee muutoksen valmentavan koulutuksen vähentämisestä ja tutkintokoulutuksen lisäämisestä?
- Miten Luovin johtohenkilöstö näkee kehitysvammaisten opiskelijoiden selviytyvän tutkintokoulutuksessa?

6.2. Tutkimuksen lähestymistapa ja rajaukset

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen tapaustutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimuskohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijat eivät pysty irtisanoutumaan arvolähtökohdista, koska tutkijoiden omat arvot muovaavat sitä, miten pyrimme ymmärtämään tutkimuskohdettamme. (Hirsijärvi, 2009, 161.) Olemme pyrkineet rajaamaan teoriataustan kehitysvammaisuuden tarkasteluun.

6.3. Tutkimuksen tiedonantajat ja aineiston keruu

Tutkittaessa, miten ihmiset ajattelevat jostakin ilmiöistä tai ihmisten kokemuksia, on kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä tarkoituksen mukainen. Keräsimme opiskelijoiden tutkimusaineiston kolmelta puhdistuspalvelualan opiskelijalta. Asetimme kysymykset helposti ymmärrettävään muotoon, koska kaikki käsitteet ja määritteet eivät olleet opiskelijoille välttämättä tuttuja. Suullinen haastattelu toteutettiin ryhmässä. Tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat yleensä tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsijärvi 2009, 208).

Opiskelijoilta kysyimme halukkuutta osallistua tutkimukseen ja kerroimme heille mistä on kysymys ja mihin käyttöön tieto tulee. Opiskelijat osallistuivat mielellään haastatteluun. Sovimme, että haastattelija kirjaa asiat, mutta opiskelijat saavat lisäksi kirjata itse jos haluavat. Opiskelijat kokivat tärkeäksi myös itse kirjoittaa vastaukset paperille. Haastateltavat ovat kaikki opiskelleet aiemmin valmentava 2 koulutuksessa ja aloittaneet tutkintolinjalla viime syksynä.

Opiskelijoiden kysymykset olivat seuraavat:

1. Mitä eroa on viime vuoden opiskelussa verrattuna tämän vuoden opiskeluun?

Matematiikassa, äidinkielessä?

Viikko-ohjelmassa?

Työtehtävissä?

2. Onko opiskelu mielestäsi vaikeampaa kuin viime vuonna?

Miksi?

Miten?

3. Mitä hyvää on ollut tämän vuoden opiskelussa?
4. Minkä koet haastavana tämän vuoden opiskelussa?
5. Mitä hyötyä sinulle on opiskella tutkintoa?
6. Ovatko mielestänne opetustilat/oppimisympäristö nyt teille hyvä oppimisen kannalta?
7. Onko teille tuttu käsite HOJKS ja mukauttaminen ja mitä siitä ajattelette?

Henkilökunnalle tehtiin lomakekysely Webropol-ohjelman avulla tammikuussa 2012. Kyselyn kohdejoukkona olivat Muhoksen yksikön ja Kajaanin toimipisteen valmentava 2 henkilökunnalle sekä valmentava 2 koulutuksesta tutkintokoulutukseen siirtyneiden ryhmien henkilökunta. Muotoilimme kysymykset avoimiksi kysymyksiksi, jotta vastaajilla oli mahdollisuus kertoa siitä, mitä heillä todella oli mielessä aiheesta.

Kartoitimme henkilökunnan näkemyksiä haasteisiin seuraavilla kysymyksillä:

1. Millaisia haasteita muutos tuo tullessaan oppimisympäristöihin, muun muassa tilat, välineet ja materiaalit?
2. Millaisia haasteita muutos tuo opetusmenetelmiin?
3. Millaisia muita haasteita muutos tuo tullessaan ?

Henkilökunta pystyi vastaamaan kysymyksiin nimettömänä. Kysely lähetettiin 38 henkilölle, joista kyselyyn vastasi 18 henkilöä Webropolin kautta ja lisäksi kolme henkilökunnan jäsentä oli miettinyt vastauksia yhdessä ja palauttaneet yhteisen vastauksen toisen tutkijan sähköpostiin. Pidämme saamiamme vastausten määrää kattavana. Vastausten määrään saattaa vaikuttaa se, että aihealue saattaa olla osalle henkilökunnasta vielä vieras, koska he eivät ole työskennelleet koskaan tutkintokoulutuksessa.

Haastattelimme Luovin johtohenkilöstöä puhelimen ja sähköpostin välityksellä. Halusimme saada tietoa heidän näkemyksistään muutokseen ja vertailla näkemyksiä henkilökunnan haastattelujen tuloksiin. Johtohenkilöstön puheenvuorot näkyvät tutkimuksessa nimellisinä kannanottoina.

Esitimme seuraavat kysymykset johtohenkilöstölle:

1. Millaisia pedagogisia ja oppimisympäristöön liittyviä haasteita tutkintokoulutus tuo tullessaan kehitysvammaisten opetuksessa?
2. Millaisia haasteita näette kehitysvammaiselle opiskelijalle tutkintokoulutuksessa?
3. Miten mielestänne kehitysvammaisen opiskelija hyötyy tutkintokoulutuksesta?

6.4. Aineiston käsittely ja analysointi

Haastattelussa ja tutkimustuloksissa käytimme tematisointia, teemoittelua ja kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Tematisointi on sisällönanalyysin menetelmä. Tutkimuksessa tutkimustulokset jaettiin teemoihin. Teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että haastatteluaineistosta etsitään aihekokonaisuuksia eli teemoja, jotka nousevat esille useissakin haastatteluissa. Teemoittelun kautta aineistoa on helpompi analysoida. Luotettavuuden lähtökohtana oli tutkittavan ilmiön tematisointi. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa sisäinen luotettavuus liittyy siihen, miten luotettavia ja tutkittavan ilmiön kannalta keskeisiä tietoja tutkimukseen osallistuvilta saadaan ja miten luotettavia johtopäätöksiä tehdään. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa sisäisestä validiteetista käytetään käsitettä *uskottavuus* (credibility), joka kuvaa sitä, miten hyvin tutkija on pystynyt tavoittamaan tutkittavan todellisuuden eli miten tutkimusprosessin aikana tehdyt havainnot vastaavat todellisuutta. (Puuniekka, Saaranen-Kauppinen, 2006.) Haastatteluaineistosta etsimme, valmentava 2 opetushenkilöstön ja opiskelijoiden kokemuksia valmentavasta koulutuksesta tutkintotavoitteiseen, siirtymävaiheessa, sekä siitä miten kehitysvammaiset opiskelijat selviytyvät tutkintotavoitteisessa koulutuksessa. Analysoinnin lisänä käytimme opinnäytetyössämme haastatteluista poimimiamme lainauksia haastateltavien vastauksista. Olemme voineet jättää lainauksesta pois jotakin, mikä ei ole niin merkityksellistä tutkimustulosten kannalta. Kaikkia vastauksia emme työhömmme laittaneet, koska vastauksia tuli paljon ja osa vastauksista oli samaa asiaa tarkoittavia. Opiskelijoiden vastaukset kirjattiin muistiin. Aineistoa käsitellessämme kävimme ne vielä uudestaan läpi, yhdisteltiin teemoittain ja tutkimukseen nostettiin mielestämme keskeiset opiskelijoiden näkemykset. Henkilökunnan aineiston käsittelyn aloitimme lukemalla vastaukset useampaan kertaan läpi saadaksemme käsityksen vastausten sisällöistä. Henkilökunnan vastauksista jouduimme jättämään käsittelemättä sähkö-

postin välityksellä saamamme yhteisvastauksen kolmelta henkilökunnan jäseneltä. Päädyimme hylkäämään vastauksen, koska vastaajien henkilöllisyys olisi paljastunut vastauksesta ja he itse toivoivat, ettei näin kävisi. Purimme saamamme vastaukset, järjestimme teema-alueen samansisältöiset vastaukset yhteen, tarkastelimme aineistoa sen kautta ja nostimme sieltä tutkimukseemme esille mielestämme tärkeitä henkilökunnan näkemyksiä. Henkilökunnan vastauksia käsitellään tutkimuksessa suorina lainauksina haastatteluista. Johtohenkilöstön aineistoa käsiteltiin lukemalla sitä useaan kertaan läpi ja pyrimme vertailemaan niitä henkilökunnan vastauksiin.

6.5. Tutkimuksen luotettavuus

Kysyimme opiskelijoilta heidän halukkuuttaan alkaa tiedonantajaksi tutkimukseemme. Kerroimme heille, millaisia asioita tulemme kysymään haastattelutilanteessa. Näin he saivat mahdollisuuden miettiä etukäteen, mitä he vastaavat kysymyksiimme. Painotimme heille luottamuksellisuutta tutkimustulosten suhteen. Kerroimme, että heidän nimiään ei julkaista tutkimuksessa. Opiskelijoille sopi, että julkinen tieto voi olla se, että minkä alan opiskelijoita he ovat. Tutkimusmenetelmänä opiskelijoiden kohdalla oli suullinen haastattelu, joka oli sopivin vaihtoehto haastateltavien kohdalla. Haastattelussa oli mahdollista käyttää syventäviä ja täydentäviä kysymyksiä, ja saada tarkempaa tietoa. Haastateltavat halusivat myös itse kirjoittaa paperille vastauksia, mutta osasivat kuitenkin täydentävien miksi kysymysten jälkeen helpommin vastata suullisesti. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta tutkimuksen eri vaiheissa (Hirsijärvi 2009, 232).

Henkilökunnan kyselyn luotettavuutta lisää se, että kysely suoritettiin sähköisesti niemetömänä. Kyselyyn vastaajien lukumäärä oli myös riittävän suuri, jolloin vastaajien tunnistettavuuden riski pieneni. Mikäli aihe tuntui haastateltavasta vaikealta tai kiusalliselta niin sähköinen haastattelutapa voi olla hyvä vaihtoehto suorittaa kysymykset anonyyminä.

7. TUTKIMUSTULOKSET

Tarkastelemme Luovin opiskelijoiden, henkilökunnan ja johdon näkemyksiä valmentavan ja tutkintotavoitteisen koulutuksen erilaisuudesta ja niiden merkityksistä opiskelijalle. Miten opiskelijan selviytyy koulutuksessa ja mitä hän siitä hyötyy? Millaista lisäarvoa tutkintokoulutus tuo tullessaan kehitysvammaiselle opiskelijalle?

7.1. Aiempia tutkimuksia kehitysvammaisten koulutuksesta

Leinon opinnäytetyössä (2001, 42–43) ”OPPINUT UUSIA ASIOITA” kartoitettiin opiskelijoiden kokemuksia Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen Toivolan toimipaikan ammatillisesta koulutuksesta vuonna 2000. Mitä kehitysvammaiset opiskelijat arvostivat koulutuksessa? Opiskelijoiden mielestä opiskelussa parasta oli työkoneiden käyttäminen ja töiden tekeminen. Oppimiseen liittyvistä tekijöistä tärkeimmäksi nousi opiskelun aikana opitut uudet asiat. Myös työharjoittelut koettiin tärkeiksi. Opiskelun myötä tulleista sosiaalisista suhteista hyvää oli, että oli tullut uusia kavereita ja työntekijät olivat olleet mukavia. Vapaa-aikaan liittyvät asiat koettiin myös hyväksi. Opetettavat aineet koettiin mielekkäiksi. Työpaikan saaminen opiskelun päätyttyä nähtiin hyvänä asiana tulevaisuuden kannalta. Tekemiseen liittyvistä tekijöistä opiskelijat kokivat huonoina sen, että aina ei ollut mieleisiä töitä. Haastatteluista nousi esille myös se, että toisinaan ei opiskelijoilla ollut tekemistä lainkaan ja opettajia oli jouduttu odottamaan. Opiskelun huonoina puolina koettiin myös aikaiset herätykset, koulupäivän pituus ja se, että oli pitänyt olla ulkona vaikka ei olisi halunnut.

Männyn tutkimuksessa (2000, 157–157) ”Ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään” suurin osa opiskelijoista koki olevansa tyytyväisiä opiskeluaikaansa. Koulutuksessa, 40 % opiskelijoista piti opiskeluaikansa hyvänä puolena sitä, että sai tietoja ja taitoja. Toiseksi myönteisin asia oli oppilaitosten henkilökunta ja kolmanneksi myönteisimmäksi asiaksi koettiin opiskelukaverit. Negatiivisista asioista kiusaaminen koettiin pahimmaksi. Kiusaamiseksi koettiin esimerkiksi pahan puhuminen takanapäin ja ilkeät katseet. Huonoina asioina koettiin myös pitkät matkat kodin ja oppilaitoksen välillä, oppilaitoksen säännöt ja koti-ikävä.

7.2. Kehitysvammaisten ajatuksia valmentavasta ja tutkintokoulutuksesta

Tässä tutkimuksessa haastatellut opiskelijat vertailivat valmentava 2 opiskelua tutkintokoulutukseen. Opiskelijat olivat ”siirtyneet” tutkintoon johtavaan koulutukseen valmentava 2 koulutuksesta. He olivat käyneet koulutuskokeilussa ennen kuin hakivat tutkintoon johtavaan koulutukseen. Koulutuskokeilu täytyi kuitenkin järjestää eri tiloissa, koska tutkintokoulutuksen tilat ja oppimisympäristöt eivät olleet vielä tuossa vaiheessa valmiina. Tutustuminen tapahtui siivousmenetelmiin ja opetussuunnitelmaan tutustuen. Opiskelijat eivät näin tienneet puhdistuspalvelualan tutkinnosta ja tiloista ennen koulutukseen hakemistaan. Haastateltavat olivat olleet tutkintoon johtavassa koulutuksessa yhden lukukauden.

Haastateltavat olivat ylpeitä siitä, että olivat päässeet valmentava 2:lta jatkaamaan tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Kuitenkin moni asia tutkinnon vaatimuksissa askarrutti vielä heitä. Opiskelijat kokivat tutkintokoulutuksen osittain haasteelliseksi ja tarvitsevansa tutkintokoulutuksessa apua.

”Opiskelu on vähän vaikeampaa kuin viime vuonna.”

”Tehtävät ovat mielestäni välillä tosi vaikeita ja tarvitsisin apua enemmän.”

”Tarvis apua enemmän, mitä saa tutkinto-opiskelijana.”

”Työmenetelmät ammattiaineissa koen vielä vaikeaksi.”

”kyllä niistä selviää opettelemalla”

Haastateltavat opiskelijat kokivat haasteellisimmiksi ATTO-aineet, kuten matematiikka ja äidinkieli. Luokassa istuminen selkeästi tuottaa vaikeuksia ja he oppivat asioita parhaiten tekemällä, käytännön työtehtävissä.

”Matematiikka on erilaista ja äidinkieli on erilaista.”

”Viime vuonna ei ollut ammatillista matematiikkaa.”

”On tuo erilaista kuten matikkassa pesuaineitten mittausta ja äidinkiessä ihan eriasioita kuten suomalaisuus aine ja myös tulee ulkomaat käytyä läpi.”

”Viime vuona oli helpompompia tehtäviä mutta nyt ei tänä vounakkaan ole ollut vaikeita tehtäviä siivous on mukavampaa kun on oikeat välineet ja aineet. ”

”Viime vuona oli valmentavalla helppoja tehtäviä. Tänä vuonna on ollut joitakin vaikeita tehtäviä”

Valmentava 2 opiskelijat olivat harjoitelleet erilaisia siivoustöitä jo valmentavan koulutuksessa. Koulutuksessa ei kuitenkaan käyty siivousmenetelmiä niin tarkasti läpi kuin tutkintotavoitteisessa koulutuksessa. Haastateltavat opiskelijat olivat tyytyväisiä opetukseen ja opetustiloihin. Opiskelijat kokivat, että heidän pitää osata enemmän tutkintotavoitteisessa koulutuksessa kuin he taidoiltaan kykenevät. Yhtenä haasteena tutkintokoulutuksessa on oikeiden siivousmenetelmien opettelu, jotka tutkintopuolella ovat opetussuunnitelman tutkintotavoitteiden mukaiset. Käytäntöpainotteinen opiskelu oli haastateltavien mielestä paras vaihtoehto oppia. Sen haastateltavat kokivat paremmaksi verrattuna luokkaopetukseen. Heidän mielestä todellinen työympäristö tarjoaa parhaat mahdollisuudet oppimiselle, vaikka välillä työt ovatkin raskaita ja vaikeita. Kuvalliset ohjeet helpottavat heidän oppimista ja he toivoivat vielä lisää ohjausta ja apua oppimistilanteisiin. Opiskelijat kokivat ymmärtävänsä tehtävän paremmin kuvallisina kuin sanallisina tai kirjallisina ohjeina. Puhdistuspalvelualan tutkinnossa on käytössä työtehtäviin tarkoitettut ohjeet kuvallisena.

”Oikeita siivousmenetelmiä on oppinut paljon kuvallisten ohjeiden avulla.” ”Koen, että kuvien avulla on varmempi olo onnistumisesta siivoustehtävissä, vaikka niissä saankin ohjausta opettajalta ja ohjaajalta.”

”Kuvien avulla voin opetella itsenäisesti siivoamaan. ”

7.3. Opiskelijoiden näkemyksiä ja ajatuksia mukauttamisesta ja HOJKS:sta

Haastateltavat opiskelijat eivät vielä tienneet paljon mukauttamisesta ja mukauttamisen käytännöistä, koska he olivat opiskelleet vain vähän aikaa tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Heidän kanssaan oli siitä keskusteltu ja he eivät ko-

keneet sitä huonona asiana, jos siihen tulee tarve. Täydensimme tutkimuskysymyksiä kysymällä heiltä vielä mukauttamisesta ja HOJKS:sta.

”Jos mukauttaminen helpottaa minua ja minun ei tarvitse stressata koko ajan sitä, että en osaa, niin mukauttaminen on varmaan ihan ok.”

”HOJKS palaverit aina vähän jännittää kun niissä käsitellään minun asioita, mutta on ne ihan ok.”

Opiskelijoiden kanssa keskusteltiin siitä, että opiskelua voidaan helpottaa mukauttamisella, jos he eivät pysty suoriutumaan täysin opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Haastateltavat tiesivät henkilökohtaisesta opetuksen järjestämisen koskevasta suunnitelmasta (HOJKS) jonkin verran, mutta heille täytyi jonkin verran vielä selventää sitä. Haastateltavia helpotti se, että heidän ei tarvitse olla samanlaisia oppijoita, vaan heidän jokaisen kohdalla katsotaan henkilökohtaisesti oma oppimisen polku opintojen aikana ja jokaiselle henkilökohtaisesti suunnitellaan opinnot omien oppimisedellytysten mukaisesti.

7.4. Tutkintotavoitteisen koulutuksen merkitys haastateltaville

Haastatteluista ilmenee opiskelijoiden myönteinen suhtautuminen tutkintotavoitteiseen opiskeluun ja sen tuomiin muutoksiin heidän elämässään. He kokivat, että tutkintokoulutus on heille hyvä vaihtoehto tulevaisuutta ajatellen. He kokivat koulutuksen vielä osittain vaikeana ja haasteellisena, mutta suhtautuivat haasteisiin myönteisesti. Henkilökunnalla on syytä huomioida opiskelijan yksilöllinen tarve opetuksessa ja ohjauksessa. Oppimisympäristön suunnittelulla on varsin tärkeä merkitys erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opetukseen. Kehitysvammaiselle opiskelijalle pitää antaa riittävä tuki ja ohjaus oppimiseen.

Kävimme opiskelijoiden kanssa kysymykset vielä uudestaan läpi ja saimme uusia näkökulmia, jotka täydentävät tutkimustuloksia. Kysyimme heiltä, että mitä hyvää on ollut tämän vuoden opiskelussa?

”Mukava luokka henki hyvä uudet tilat.”

”Täällä viihtyy tosi hyvin, kunhan tulee kavereitten ja henkilökunnan kans toimeen”

Haastateltavilta kysyttiin, että mitä huonoa on ollut tämän vuoden opiskelussa? Opiskelijoilla nousi mieleen jaksaminen ja se, että miten tulee toimeen kavereitten ja henkilökunnan kanssa.

”Välillä ei jaksaisi tehdä mitään.”

”Onhan tuota välillä ollut kavereitten kanssa rähinää mut on sit tullut sovittua niin on sitte hyvä mieli mutta kyllä se välillä tuntuu että voi kun saisi sillain omaa rauhaa ettei olisi koko ajan joku perässä juoksemassa. ”

”Ois ihan kiva olla omassa rauhassa välillä tuntuu että hoh hoi että eikö tässä saisi vähän aikaa olla rauhassa.”

Haastateltavat kokivat haastattelun selkiyttävän heidän ajatuksiaan. Heille selkiytyi samalla monia asioita tutkintoon johtavasta koulutuksesta. Haastattelu laitto heidät pohtimaan koulutusta ja tulevaisuutta aiempaa enemmän. He näkivät tutkintokoulutuksen tulevaisuutta ajatellen itselleen tarpeellisemmaksi kuin valmentavan koulutuksen.

”Kun opiskelee tutkintoon johtavassa koulutuksessa, niin saa itsenäistyä, eikä paapota koko ajan, niin kuin valmentavalla.”

Haastateltavat opiskelijat miettivät yhdessä sitä, että mitä hyötyä heille on tutkintoon johtavasta koulutuksesta. He odottavat, että saavat tutkinto todistuksen, jonka ansiosta he voisivat hakeutua oikeisiin töihin.

”Saa paperit jolla voi hakea töihin.”

”Saa töitä, kun valmistuu tutkinnon töitä.”

7.5. Opetushenkilöstön ja johdon näkemyksiä koulutuksen muutoksesta

Henkilökunnan vastauksissa huomioitiin opiskelijalähtöisyys ja miten oppimisympäristöjä tulee muokata opiskelijoiden tarpeita huomioiden. Nykyisiä oppimisympäristöjä pidettiin soveltumattomina tutkinto-opetukseen ja niihin kaivattiin uudistuksia. Vastauksissa tuli esiin myös kustannustietoisuus. Kun oppimisympäristöjä joudutaan muokkaamaan, se lisää tarvetta hankkia uutta ja ajanmukaista kalustoa. Yhteistyöstä muiden tutkintoryhmien kanssa koettiin olevan hyötyä toiminnan järjestelyissä. Opiskelutilat ja välineet tulee suunnitella ja järjestää sillä tavoin, että ne mahdollistavat opetusmenetelmien ja työtapojen monipuolisen käytön (Aro, Siiskonen, Niemelä, Peltonen, Steenroos, Kulmala 2007, 103).

”Tarvitaan ajanmukaiset, nykyisen mukaiset ja työtehtäviä vastaavat välineet ja työympäristöt. Nykyiset tilat ja välineet ovat osin aikansa palvelleet ja kaipaavat osin ajanmukaistamista. Tarvitaan aiempaa enemmän opetusvälineistöä, jotta voidaan opettaa erityisopetuksen menetelmin eri tavoitteisiin pääsemiseksi”

”Toimintaympäristön on mahdollistettava kaikkien tutkinnon osa-alueiden riittävän laadukas opetus. Tässä on haastetta.”

”Tilat, välineet ja materiaalit täytyy muuttaa tutkintoon sopiviksi. Eli kustannukset tulevat nousemaan. Jos aikaisemmin ei ole tuolta alalta tutkintolinjaa kaikki täytyy uusiksi ja uudistaa.”

”Tilat ja materiaalit eivät enää ihan sellaisenaan entisellään riitä. Osittain olemme muuttamassa toimintoja hieman vaativimmiksi. Myös työskentelyissä käytettäviä työvälineitä on hankittu lisää. Opetuksen teoriasisältöä on myös hankittava. Osittain on suunniteltu toimittavan enemmän yhteistyössä toisen tutkintoon johtavan ryhmän kanssa.”

Oppimisympäristöjen tulee myös vastata työelämänhaasteisiin ja huomioida käytännön työelämää.

”Oppimisympäristöjen tulee vastata laajemmin ja monipuolisemmin opetussuunnitelmaa ja käytännön työelämää.”

”Välineet on uusittava ajankohtaisiksi ja otettava huomioon nykyiset välineet mitä on työmarkkinoilla”

Oppimisympäristöjen ja työvälineiden käyttäminen nähtiin myös haasteellisena opiskelijoille, riittävätkö opiskelijoiden taidot työvälineiden käyttämiseen vai joudutaanko tekemään laajoja rajoituksia siitä millaiset työvälineet opiskelijoille soveltuvat? Käyttävätkö opiskelijat vastaavia laitteita tulevissa työtehtävissään? Opiskelijan valmistuttua hänelle ei välttämättä löydykään kotipaikkakunnalta niitä työtehtäviä, mitä hän on tutkinnossa harjoitellut.

”Oppimisympäristöt tilat ja välineet pitäisi vastata tutkintovaatimuksia. Toisaalta kuitenkin kehitysvammaisten kyky oppia ja käyttää välineitä ei kuitenkaan välttämättä vastaa terveiden opiskelijan kykyä. Esimerkiksi teknisten laitteiden, ajettavien työkonoiden kohdalla voi tulla eteen, etteivät he suoriudu tehtävissä ja ne osoittautuvat liian haasteellisiksi.”

”Opsin vaatimusten tasoiset laitteet hankittava, sitä myöten isommat tilat, niiden löytäminen haasteellista. Ja työllistyvätkö opiskelijat paikkoihin joissa sellaisia käytössä”

Henkilökunnan opetussuunnitelmien tulkinnoissa korostuivat tiukka tutkinnonmukainen tavoitteisiin eteneminen. Toisena näkökantana painottui kuitenkin joustavuus ja tulkinnallisuus opetuksen toteuttamisessa. Ammattiopisto Luovin johtajan mukaan ”tutkintojärjestelmää pitäisi muuttaa rohkeasti kehitysvammaiselle opiskelijalle soveltuvaksi. Järjestelmä sellaisenaan on liian kankea ja se ei tue kehitysvammaisen opiskelijan tarpeita.” Muhoksen yksikönjohtajan mukaan ”mukautaminen on ehdottomasti suurin haaste siirryttäessä tutkintotavoitteeseen koulutukseen. Opettajien on mietittävä kunkin opsin opintokokonaisuuksien ammattitaitovaatimukset ja oltava selvillä kokonaisuuksien tärkeimmistä vaatimuksista; mitä katsotaan voitavan tehdä ohjattuna, jolloin T1 tavoite täyttyy? Pohdittavaa on myös siinä, suorittaako opiskelija koko tutkinnon (vaikkapa mukautetusti) vai pyrkiikö hän suorittamaan joitakin tutkinnon osia. Opettajilla olisi oltava myös työelämän tuntemusta riittävästi, jotta hän voi arvioida millä taidoilla realistisesti voi työllistyä.” Muhoksen valmentavan koulutuksen koulutuspäällikön mukaan ”oppimisympäristöjen tulisi vastata opsien kokonaisuuksia eli olisi oltava ainakin teoriassa mahdollisuus suorittaa tutkinto vaadituin tavoittein. Tutkintotavoitteinen koulutus etenee tiettyjen rakenteiden mukaisesti ja se tuo tiettyjä haasteita esimerkiksi nuoren kokonaisvaltaiseen huomioimiseen (arkielämän taitojen osuus esimerkiksi).” Johtajan mukaan ”opetussuunnitelmaa täytyy yksilöllistää. Opiske-

lijoilla on monenlaisia diagnooseja ja tuen tarpeet ovat silloin yksilöllisiä. Ops:sta pitää rohkeasti jättää paljon pois ja toistoja opiskelijoille enemmän. Tutkintokoulutuksessa kehitysvammaiselle opiskelijalle opetustyyli pitää olla samanlainen kuin valmentava 2 opetuksessa.”

”Opetusmenetelmissä joudutaan huomioimaan ensisijaisesti tutkinnon tavoitteet. Opiskelijan on kyettävä täyttämään tavoitteet. Haasteena on löytää keinot, joilla opiskelija pääsee tavoitteisiin.”

”Erityisesti ryhmän opettajalla tarvitsee olla paljon tietämystä opetussuunnitelmasta, tutkinnon (osien) tavoitteista ja toteutustavoista erityisopetukseen soveltuen. Aiempiin valmentavan opetuksen menetelmiin tarvitaan lisätietoa uusista erityisopetuksen menetelmistä ja rohkeutta ottaa menetelmiä käyttöön.”

”Täytyy katsoa yksilöllisesti mitä tutkinnon osaa opiskelija voi suorittaa jos on siirtynyt vaikka valmentava 2 tutkintoon koska kaikki eivät pysty/kykene suorittamaan koko tutkintoa. On monta erilaista hoijksia ja hopsia. Katsoa tarkkaan mitä kukanenkin tekee ja tarvitaanko ohjausta miten paljon.”

Yksikön johtaja kannattaa lisäkoulutusta opetussuunnitelmien tuntemukseen ja työelämän käytäntöihin. ”Opettajilla pitäisi olla työelämän tuntemusta riittävästi, jotta hän voi arvioida millä taidoilla opiskelija voi realistisesti työllistyä.”

”Opettajien pätevyudet pitäisi päivittää. Tutkintopuolen opsin runsasta lukemista. Opettajan olisi hyvä tuntee vallitsevat työolot, minne opiskelijat lähtevät valmistuttuaan.”

Opetusmenetelmien monipuolistaminen ja kehittäminen ja opetuksen opiskelijalähtöisyys painottui vastauksissa. Koulutusta suunniteltaessa on huomioitava opiskelijoiden erilaiset oppimisvalmiudet. Fyysisen ympäristön toimivuudella ja toiminnallisella opetuksella pitäisi päästä mahdollisimman lähellä aitoja työtilanteita. Pedagogisissa ratkaisuissa on huomioitava opiskelijoiden kyvylliset puutteet, millaisista asioista he eivät pysty suoriutumaan ja tuettava suoriutumista materiaalisilla, opetuksellisilla ja ohjauksellisilla keinoilla. Koulutuspäällikön mielestä tulee toimia mieluummin periaatteella ” vähemmän ja perusteellisesti kuin paljon ja kiireellä. Työvaltaisuus ja käytännön kautta oppiminen edesauttavat edelleen hitaammin uusia asioita omaksuvien opiskelua. ” Johtajan mielestä ”tut-

kintokoulutuksessa kehitysvammaiselle opiskelijalle opetustyyli pitää olla samanlaista kuin valmentava2 opetuksessa.”

”Opetusmenetelmiä täytyy kehittää, koska opetuksen sisältö on laajempaa. On otettava käyttöön uusia keinoja, miten siirtää tietoa ja taitoja erityisoppilaille. Vaatii rutkasti opettajalta jäsentelytaitoja sekä oppilaan henkilökohtaisten taitojen tietämystä. Ryhmädynamiikan löytyminen vaikeaa, sillä opiskelija-aines hyvin erilaista ja oppilaille voi tehotta hyvinkin erilaiset opetusmenetelmät.”

”Opetusmenetelmiä joudutaan monipuolistamaan, koska opiskelijat tarvitsevat enemmän tukea.”

”Samat menetelmät voi periaatteessa olla, mutta syventää malleja ja itsenäistää opiskelijoita työtehtäviin enemmän tutkinto puolella”

Useissa vastauksissa huomioitiin teoria-aineiden lisääntymistä opetuksessa ja pohdittiin sen merkitystä opiskelijan selviytymiseen omassa opiskelussaan. Yksikön johtajan mukaan ”Tiedollinen osuus saattaa jonkin verran lisääntyä, käsitelään ehkä hänelle vieraampia asioita kuin ennen, koska ammatillinen osuus on syvempää kuin työhön painottuneessa valmentavassa koulutuksessa”

”Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa akateemisten taitojen osuus korostuu.”

”Enemmän tulee teoria-aineita, opiskelijoiden selviäminen niistä mahdollisen kirjoitus- ja lukutaidon puuttuessa. Keinot konkretisoitiin?”

”Tehtävien vaatimuksia voidaan lisätä opiskelijan tason mukaan ja painotusta siirtää astetta omatoimisempaan työskentelyyn. Teorian tuontia lisätään varmaankin luokkaopetuksen, että käytännön töiden yhteyteen.”

Muista opetukseen liittyvistä haasteista henkilökunnan vastauksissa nousi esiin haasteellisuuden ja työmäärän lisääntyminen. Työmäärän lisääntymisellä voi olla vaikutuksia myös opiskelijan ohjauksen määrään ja laatuun. Mahdollisuudet opiskelijan yksilölliseen ohjaukseen vähenee.

”Työn haasteellisuus lisääntyy ja uskon työmäärän sitä kautta lisääntyvän.”

"Ainakin oikean tiedon tuominen opiskelujen sisällöistä ja tavoitteista opiskelijalle, kotiväelle, kotikuntaan ja työpaikkoihin. Työllistäminen ja rahoitus opiskelujen jälkeen."

"Mukautuksien tekeminen ja tutkintojen osien suorittaminen/ todistus suoritetuista opinnoista - nämä ovat erittäin haasteellisia ja paljon miettimistä sekä kirjaamista vaativia asioita. Nämä ovat mielestäni erittäin työllistäviä ja stressaavia asioita opettajalle."

"Yksilöllistäminen - "paperityöt"; yksilöllistäminen, mukauttaminen, osittaiset tutkinnot, näytöt. Tutkintotodistus - jääkö silti unelmaksi?"

Vastauksissa ilmeni huoli opetuksen yksilöllisyydestä ja joustavuudesta. Saako opiskelija riittävästi ohjausta niihin asioihin mihin tarvitsee? Käytännön tasolla huomioitiin sitä, että opetus ei kuitenkaan lopulta eroaisi valmentavan opetukselta, koska opiskelijoiden kyvyt suoriutua tutkintotavoitteisesta koulutuksesta ovat rajalliset. Lisäksi nousi esiin huoli siitä, ymmärtääkö opiskelija ja hänen perheensä mitä tutkinto-opetus on.

"Tutkintoon johtava koulutus ei ole yhtä joustava kuin valmentava koulutus. Tästä voi aiheutua ongelmia esim. mietittäessä joustavia ratkaisuja kunkin opiskelijan jatkosijoittumisen ja tulevaisuuden suunnitelmien huomioimisessa."

"Haasteet ovat mielestäni isoja koska nyt on menty työhön ja itseensä elämään, opetellaan käytännön kautta tiettyjä arkielämän taitoja ja työtaitoja mihin suuntaan opiskelija on menossa kun valmistuu esim. kauppavarasto, palveluala. Täytyy pystyä suorittamaan sekä teoriaa että työtaitoja. Ja kun opiskelija ei osaa vaikka lukea niin haastetta syntyy, että miten toimit teoria tunnilla tai englannin-tunnilla..."

"Hajanaisuutta ja mahdollisia ristiriitoja samankaltaisesta opetukselta toisessa ryhmässä valmentavana opetuksena ja toisessa tutkintotavoitteisena. Molemmista ryhmistä opiskelijat voivat käytännön tasolla omata opintojen päättyessä samat taidot ja saman työpaikan."

"Tuleeko tutkintotavoitteisesta koulutuksesta opiskelijalle ja hänen perheellensä väärä kuva, että opiskelija pystyy sijoittumaan työmarkkinoille normaaliin palkkatyöhön opintojen jälkeen? Useinkaan ei näin käy koska kuntien resurssit sijoittaa kehitysvammaisia työelämään eivät ole niin joustavia, joka puolella Suomea. Myöskään avotyöpaikkoja ja tuetun työnpaikkoja ei tahdo aina löytyä ja opiskelijan kyvyt ja työpaikan vaatimukset eivät aina kohtaa. Ohjausta ja suvaitsevaisuutta ei aina löydy."

Koulutukseen valittavien opiskelijoiden kyvykkyyteen suoriutua opinnoista haluttiin kiinnittää huomiota.

”opiskelijoiden kyky suoriutua tutkinnosta on hyvä miettiä valintatilanteissa”

”opiskelijoiden tulisi olla omatoimisempia ja osaavampia”

”Opettajien lisäkouluttaminen, opiskelija-aineksen ja juuri sopivan sellaisen löytäminen, niin että opiskelu vastaa opiskelijan kehitystarpeita ja on hänelle kaikkein hyödyllisintä.”

7.6. Tutkintokoulutuksen hyödyt ja haasteet opiskelijalle

Tutkintotavoitteisen hyötyjä ja haasteita koskevaan kysymykseen saaduissa vastauksissa erottuivat arvoihin ja itsetuntoon liittyvät tekijät. Koulutuksen näkökulmasta opiskelijan hyvinvointia tukevana tavoitteena tulisi olla se, että koulutus lisää yksilön elämäänsä kohtaan kokemaa tyytyväisyyttä (Mänty 2000 b, 104).

Yksikön johtajan mukaan ”koulutus lisää yhteiskunnallinen tasa-arvoa antamalla oikeuden tutkintokoulutukseen, koulutusaika myös pitenee ja se mahdollistaa ammatin syvemmän tuntemuksen. Tutkintotavoitteisella koulutuksella on myös yhteiskunnallista arvostusta.”

Koulutuspäällikön mukaan ”Tutkintotavoitteisella koulutuksella on Suomessa selkeä arvo ja opiskelijat/lähipiiri kokevat asian tärkeäksi ammattitaitoon tähtääväksi reitiksi. Myös koulutuksen rahoituksen ja koulutusjärjestelmän kautta tutkintotavoitteisella koulutuksella on tunnustettu asema. Koulutuksen jälkeen on myös selkeä todistus siitä, mitä on opiskeltu ja mitkä ovat opiskelijan vahvuudet. Ensin käytävän valmentavan vuoden ja tutkintokoulutuksen kautta opiskelijalla on käytössään enemmän aikaa oppiakseen keskeisiä asioita. Koulutus kannattaa aina. Eli koulutuksella jo itsessään on arvoa kenelle tahansa nuorelle, - oli se sitten tutkintotavoitteista tai valmentavaa koulutusta.”

”Joillekin tutkinnon omaaminen on arvokysymys, jolloin hyöty on henkinen tutkintotodistuksen tärkeys, tasa-arvo muiden tutkinto-opiskelijoiden kanssa). Opetus saattaa osin täsmentyä opetussuunnitelman myötä, jolloin hyöty tulee opetuksen tarkentumisen kautta.

(vrt. haasteet samasta syystä)”

”Tasa-arvoisuus siinä mielessä että kaikki voivat saada ammattialan koulutuksen on ollut minusta se painavin perusta. Työpainotteisesta valmentavankoulutuksen mallista, jollaista on toteutettu vuosikymmeniä menestyksekkäästi ainakin Muhoksella, se ei mielestäni poikkea paljoakaan eikä ainakaan saisi poiketa, jotta opiskelijalle motivaatio ja onnistumisen edellytykset olisivat se pääasia. Se ei kuitenkaan poista sitä vääryyttä, että opiskelija kun ei saa edelleenkaan tutkintoa eikä häntä palkata työsuhteeseen, niin hänelle perus toimeentulon nimike on työkyvyttömyyseläke.”

Vastauksissa tuli esiin hyvin voimakkaana epäily, että kehitysvammaiset opiskelijat eivät hyödy tutkintokoulutuksesta tai siitä saattaa olla jopa haittaa heille.

”En näe heidän hyötyvän siitä mitenkään. Siitä voi olla jopa haittaa heille”.

”runsaasti tukea tarvitsevat eivät minusta hyödy millään tavalla siitä. He eivät ymmärrä tutkinnon merkitystä välttämättä ja muutenkin liian haastava heille”

”Tähän kysymykseen osaan paremmin vastata esim. kahden vuoden kuluttua. Nyt en näe sitä positiivista osaa opiskelijalle tästä muutoksesta. ”

Opiskelijan mahdollisuudet koulutuksen myötä työllistymiseen ja suhde työelämään korostuivat haastatteluissa voimakkaasti.

”Opiskelijoilla on usein hyvin vahvoja osaamisen alueita käytännön työtehtäviin ja niitä taitoja pääsee vahvistamaan ja kehittämään tutkintotavoitteisen koulutuksen kautta. Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa pystytään keskittymään hyvin tiiviisti alan työtaitojen kartuttamiseen.”

”en oikein tiedä tuosta hyötymisestä. Tarkoitus lienee, että kehitysvammaiset opiskelijat olisivat samalla viivalla "terveiden" kanssa työmarkkinoilla. ”

”Tämä tuskin toteutuu, sillä työnantaja varmaan mieluummin ottaa töihin henkilön, joka kykenee täysin itsenäisesti toimiinsa. ”

”Samanarvoisuus muiden kanssa. Heidän paikkansa on yleensä avotöissä tai työkeskuksissa elikkä työpaikkaa tutkinnolla eivät var-

maan tule saamaan.”

”Saavat mahdollisuuden ammattiin ja sitä kautta pääsevät mahdollisesti sisään suomalaiseen työjärjestelmään. ”

”Ne kehitysvammaiset, joilla mahdollisuus avotöihin, varmasti hyötyvät. Osalle valmentava koulutus ei välttämättä anna tarpeeksi haasteita.”

Siitä miten haasteet näkyvät opiskelijan opinnoissa, henkilökunta oli seuraavaa mieltä.

Opetuksen mahdollinen joustamattomuus ja opiskelijälähtöisyyden heikkenemisen arveltiin vaikuttavan opiskelijan tutkintokoulutukseen hakeutumattomuuteen.

Männyn (2000, 160) tutkimuksessa suoritettiin ammatillisten erityisoppilaitosten henkilöstölle kysely, jossa kerättiin mielipiteitä kehitysvammaisten ammatillisen koulutuksen tavoitteista ja niiden tärkeysjärjestyksestä. Henkilöstön mukaan ammatillisten tavoitteiden rinnalle nostettiin yhtä tärkeinä sosiaaliset, vuorovaikutus-, ja elämänhallinnan taidot.

”Opetuksen opetussuunnitelman tarkentuessa opetus saattaa olla osin joustamattomampaa, jolloin opiskelijälähtöinen opetus kärsii. Tutkintotavoitteisuus saattaa lisätä paineita opiskelijalle ja hänen perheelleen: oletus kovista oppimistavoitteista. Tutkintotavoitteisuus saattaa vaikuttaa siihen, että osa opiskelijoista ei ”uskalla” hakeutua opiskelijaksi, koska arvelevat, etteivät selviydy tutkintotavoitteisista opinnoista.”

”Jos koulutus itsessään ajaa opiskelijan edelle, niin sehän olisi mielestäni hirvittävin virhe mitä tässä oltisiin tekemässä. Haasteena pitäisi mielestäni lähinnä olla riittävän joustavan järjestelyjen mahdollistaminen edelleenkin jatkossa huolimatta tutkintonimikkeisestä koulutuksesta. ”

Opiskelija saattaa saada väärän kuvan ”työelämä kelpoisuudestaan”. Tutkintokoulutuksen vaatimukset voivat aiheuttaa opiskelijalle suorituspaineita ja pettymykset voivat johtaa turhautumiseen ja opiskelun keskeyttämiseen.

”Haaveiden ja realistisen tulevaisuudenkuvan yhteensovittaminen. On tutkinto mutta ei oikeasti ole tutkintoa. Palkkaus on eri kuin muilla työntekijöillä. On tutkinto mutta ei työtaitoja.”

”Työllistyminen, opiskeluhaasteet, paineita onnistumisesta; kotiväen liian suuret odotukset, osaamisen aliarvostusta, vammaisen opiskelijan oikeutta olla vammainen!”

”Monen kehitysvammaisen voi olla vaikea ymmärtää tutkinnon merkitystä ja sitä, että koulutus ei todennäköisesti johda mihinkään ammattiin, koska opetusta joudutaan mukauttamaan todella paljon. Tämä voi aiheuttaa myös ristiriitoja opiskelijan lähipiirin kanssa.”

Joidenkin kohdalla lisääntyneet vaatimukset voi aiheuttaa suoriutumispaineita ja se voi johtaa opiskelun lopettamiseen. Opiskelija voi joutua huomaamaan, että vaikka käy tutkintokoulutusta, niin hän ei kuitenkaan saa opiskelua vastaavia työtehtäviä työssäoppimispaikoissa ja valmistuttuaan.”

”Yksinkertaisesti kaikilla taidot ja kyvyt eivät välttämättä riitä opiskelemaan tutkintolinjalla. Huomataanko tällaiset opiskelijat vai tuleeko paljon "sijoituksia" josta hyötyy enemmän joku muu kuin itse kehitysvammaisen opiskelija.”

Arjen taitojen hallinnan merkitystä opiskelijalle pohdittiin vastauksissa.

Yksikön johtajan mukaan ”elämäntaitojen osuus tutkintotavoitteisessa koulutuksessa vähenee tai siirtyy vapaa-ajalla harjoiteltavaksi (asuntolaan).”

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyötä tehdessä ja opiskelijoita ja henkilökuntaa haastatellessa nousi esille monia asioita, joita olisi hyvä ottaa huomioon uusien tutkintotavoitteisten koulutusten lisäämisessä Ammattiopisto Luovissa. Jokaisella haastateltavalla oli tietoa ja kokemusta kehitysvammaisuudesta, joka on oleellinen osa tutkimusta. Kehitysvammaisuus oli lähtökohtana tutkimuksessa. Henkilökunnan vastauksissa se näkyi selkeästi ja vaikutti tutkimustuloksiin. Haastattelemastamme henkilökunnasta useat ovat työskennelleet hyvin pitkään, monien vuosien jopa vuosikymmenien ajan kehitysvammaisten parissa. Heillä on huoli siitä, että selviytykö kehitysvammaisen opiskelija tutkinnossa ja hyötyykö hän siitä.

Kuten yksi haastateltavista totesi:

”Yksinkertaisesti kaikilla taidot ja kyvyt eivät välttämättä riitä opiskelemaan tutkintolinjalla. Huomataanko tällaiset opiskelijat vai tuleeko paljon "sijoituksia" josta hyötyy enemmän joku muu kuin itse kehitysvammaisen opiskelija.”

Opiskelijoiden haastatteluissa nousi esiin tutkinto-opiskelun myötä lisääntynyt opintojen haasteellisuus. He kokivat koulutuksen itselleen tarpeelliseksi ammatillisesti ja olivat ylpeitä siitä, että olivat päässeet opiskelemaan tutkintoa. Koulutuksen itsetuntoa lisäävät arvot ovat yksilöllisesti merkittäviä. Opiskelijalle ja hänen omaisilleen tutkintokoulutus voi lisätä arvostusta koulutukseen ja siihen mitä opiskelija sillä saavuttaa. Tutkintokoulutus voi lisätä opiskelijan ammatti-identiteettiä kun hän opiskelun jälkeen työllistyy avotyöhön tai palkkatyöhön.

Käytäntöpainotteinen opiskelu oli opiskelijoiden mielestä paras vaihtoehto oppia ja todelliset työympäristöt tarjoavat parhaat mahdollisuudet oppimiselle. Käytäntöpainotteinen opiskelu mahdollistaa myös opetuksen moninaisuuden. Opetukseen voidaan integroida sosiaalisia - ja vuorovaikutustaitoja sekä arjen taitoja.

Henkilökunnan vastauksissa oltiin huolissaan opetuksen yksilöllisyydestä ja joustavuudesta. Saako opiskelija tukea ja ohjausta tutkinto-opiskelussa riittävästi niihin asioihin mihin tarvitsee? Huolissaan oltiin myös siitä antaako tutkintoniemi vääran kuvan opiskelijalle ja hänen perheelleen. Valmistuttuaan opiskelijalla ei kuitenkaan ole yhtäläisiä mahdollisuuksia työelämässä "normaaliin" työntekijään verrattaessa. Kehitysvammaisen henkilön kyvykkyys ja taidolliset

valmiudet rajoittavat työllistymistä ja työelämässä toimimista. Muodostavatko suorituspainheet koulutuksessa opiskelijalle liian kovaksi?

”Työllistyminen, opiskeluhaasteet, paineita onnistumisesta; kotiväen liian suuret odotukset, osaamisen aliarvostusta, vammaisen opiskelijan oikeutta olla vammainen!”

Henkilökunta oli myös huolissaan työn haasteellisuuden ja määrän lisääntymisestä tutkintokoulutuksessa. Työmäärän lisääntymisellä voi olla vaikutuksia myös opiskelijan ohjauksen määrään ja laatuun. Mahdollisuudet opiskelijan yksilölliseen ohjaukseen vähenevät. Työmäärän lisääntyminen vaikuttaa myös oleellisesti henkilökunnan työssä jaksamiseen. Henkilökunnan haastattelusta nousi esiin vahva kannanotto joustavien rakennelmien hyödyntämisestä myös tutkintokoulutuksessa. Opiskelijan yksilöllinen tarve tulee huomioida opetuksen ja ohjauksen suunnittelemisessa ja järjestämisessä. Oppimisympäristön suunnittelulla on tärkeä merkitys erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opetukseen.

”Jos koulutus itsessään ajaa opiskelijan edelle, niin sehän olisi mielestäni hirvittävin virhe mitä tässä oltaisiin tekemässä. Haasteena pitäisi mielestäni lähinnä olla riittävän joustavan järjestelyjen mahdollistaminen edelleenkin jatkossa huolimatta tutkintokoulutuksesta.”

Opiskelijan tuen tarve ei häviä mihinkään vaikka koulutus muuttuukin tutkintokoulutukseksi. Kehitysvammaisen opiskelija tarvitsee edelleen yksilöllisten suunnitelmien tekemistä, työtehtävien muokkaamista hänelle soveltuviksi, yksilöllisen ohjauksen riittävyttä ja työtehtävien toistuvuutta. Riittävä ohjaushenkilöstön määrä on tärkeää opetuksen mahdollistamiseksi.

Luovin johdon haastatteluissa korostuivat kehitysvammaisen opiskelijan oikeudet ja opiskelun itsetuntoa vahvistavat tekijät. Koulutuksen kokonaisajan piteneminen 4-5 vuoteen (valmentava 1 ja valmentava 2) opinnot mukaan lukien, antaa paremmat mahdollisuudet opintojen syventämiselle ja opiskelijan kasvun tukemiselle. Mukauttaminen nähtiin suurena haasteena kehitysvammaisten opiskelijoiden tutkinnosta selviytymiseen. Tutkintojärjestelmän kankeus nähtiin esteenä heidän opintojen suorittamiselle. Tutkintojärjestelmää tulisi lähteä kehit-

tämään niin, että se soveltuisi paremmin opiskelijoille. Ratkaisuna koulutuksen kehittämiseksi tarjottiin räätälöityjen työtehtävien ja räätälöidyn työllistymisen mahdollisuuksien korostamista ja kehittämistä opiskelijoiden työvalmiuksien ja työllistymisen edistämiseksi.

9. POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen on ollut meille useamman kuukauden mittainen perehtyminen aiheeseen. Olemme saaneet kerättyä laajalti aiheeseen liittyvää tietoa kirjallisuuden ja haastattelujen kautta. Jouduimmekin useampaan otteeseen tarkentamaan rajauksia, ettei opinnäytetyö olisi paisunut liian laajaksi. Työn edetessä huomasimme kuitenkin aina uutta kiinnostavaa tietoa, jota voimme hyödyntää tutkimuksessamme. Aihe oli inspiroiva ja ajankohtainen ja saimme sen kautta omiin työtehtäviimme uusia näkökulmia, joita varmaankin pystymme hyödyntämään jatkossa opiskelijoiden opintojen tukemisessa.

Opinnäytetyömme merkitys työyhteisöllemme on siinä, että huomaisimme työskentelevämme koko henkilöstöllä yhteisen tekijän, opiskelijan etujen mukaisesti. Kehitysvammaisen opiskelijan koulutuksella ei ole niinkään merkitystä onko se valmentavaa vai tutkintotavoitteista. Merkitys muodostuu siitä, miten pystymme huomioimaan opiskelijan yksilöllisiä tarpeita ja rakentamaan opetuksen niin, että se palvelee hänen tarpeitaan kokonaisuutena niin elämän hallinnan, sosiaalisten taitojen kuin ammatillisten valmiuksienkin osalta. Koulutuspäällikön sanoja lainaten: ”Koulutus koulutuksen takia ei kannata, vaan tähtäin täytyy olla opiskelijan työllistymisessä ja jatkoelämässä.”

Tutkimus on ollut merkittävä tilaisuus henkilökunnalle miettiä ja pohtia haasteita ja mahdollisuuksia kehitysvammaisen opiskelijan opiskella tutkintokoulutuksessa. Merkittävänä koimme myös sen, että opiskelijat saivat vaikuttaa tutkimustuloksiin. Toivottavasti tulevaisuudessa tutkimustulosten vastauksia voitaisiin hyödyntää kehitysvammaisten opetuksen järjestämisen haasteisiin. Tutkimuksessa tuli esille askarruttavia kysymyksiä henkilökunnalta, joita kannattaa hyödyntää suunnittelussa ja opetuksen järjestämisessä. Henkilökunnalla on pitkä työkokemus ja näkemys alalta ja he ovat ammattilaisia kertomaan näkemyksiä ja tarpeita suunnittelussa ja opetuksen järjestämisessä.

LÄHTEET

Ammattiopisto Luovi 2011a Opetussuunnitelma. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus (Valmentava 2)

Ammattiopisto Luovi 2011b. Opetussuunnitelma. Yhteinen osa.

Andersson, Tom. 1984. Nuori aikuinen. Kehitysvammaisten nuorten elämäntilanne, Tulevaisuuden toiveet ja tarpeet. Valtakunnallisen tutkimus- ja kokeiluyksikön julkaisuja 31. Kehitysvammaliitto. Helsinki.

Antikainen, Ari, Rinne, Risto, Koski, Leena. 2009. Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY.

Aro, Tuija, Siiskonen, Tiina, Niemelä, Ritva, Peltonen, Marjukka, Steenroos, Hanna, Kulmala Erkki, 2007. Teoksessa Tuija Aro, Tiina Siiskonen ja Timo Ahonen (toim.). Ymmärsinkö oikein. kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. Juva: PS-kustannus.

Hirsijärvi, Sirkka. 2009. Teoksessa Hirsijärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Hokkila, Heikki. Avotyötoimintaan. Työtoimintojen kehittämisprojekti. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Ikonen, Oiva 1994. Ammattiin valmentavien taitojen diagnostisoinnista ja opetuksesta harjaantumisopetuksen päättäneille nuorille. KEHITYSVAMMALIITTO RY.

Jalkanen, Tarja. 2012. Yksikön johtajan haastattelu. 15.2.2012. Ammattiopisto Luovi Muhos.

Jokelainen, Pii. 2012. Toimintaterapeutin Haastattelu 14.2.2012. Ammattiopisto Luovi Muhos.

Kalliopuska, Mirja. 1995. Sosiaaliset taidot. Helsinki: Edita

Kairi, Tea, Nummelin, Tua, Teittinen, Antti 2010. Työtoiminnan käytäntö ja kokemus. Kriittisiä arvioita kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille järjestettävästä työtoiminnasta. Kehitysvammaliiton selvityksiä 6. Helsinki.

Kerola, Kyllikki & Sipilä, Anna-Kaisa 2007. Haastava käyttäytyminen. Tervaväylä koulu. Valteri, valtion yleissivistävien erityiskoulujen palveluverkosto. Oulu: Kalevaprint Oy.

Kiviahde, Anna-Liisa. 2011. Kehittämishanke. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Laki ammatillisesta koulutuksesta. 21.8.1998/630.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380.

Leino, Jaana 2001. "OPPINUT UUSIA ASIOITA". Opiskelijoiden kokemuksia Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen, toivolan toimipaikan ammatillisesta koulutuksesta vuonna 2000. Opinnäytetyö 2001, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Kuntoutuksen koulutusohjelma.

Linna, Tarja. 2012. Koulutuspäällikön haastattelu. 20.2.2012. Ammattiopisto Luovi Muhos.

Linna, Tarja, Luovi Muhoksen yksikön koulutuspäällikkö (valmentava koulutus). Haastattelu, sähköposti 3.12.2012.

Linna, Tarja 2012, sähköpostiviesti. Ammattiopisto Luovi Muhos, Koulutuspäällikkö (valmentava koulutus.)

Loijas, Sari 1994. Rakas rämä elämä. Vammaisten nuorten elämänhallinta ja elämänkulku. STAKES: Raportteja 155

Manninen, Anja&Pihko, Helena 2009. Teoksessa Kaski, Markus (toim.) Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Manninen, Burman, Koivunen, Kuittinen, Luukannel, Passi & Särkkä 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Vammala : Vammalan kirjapaino oy.

Mäkinen, Päivi. 2002. Uudet oppimisympäristöt. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Viitattu: 24.1.2012 Osoitteessa:

<http://www.uta.fi/tyt/verkkotutor/oppymp.htm>

Mänty, Tarja 2000. Ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään. University of Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.

Mänty b, Tarja 2000. Teoksessa Tarja Ladonlahti ja Raija Pirttimaa (toim.) Eri-tyispedagogiikka ja aikuisuus. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus. Palmenia-kustannus.

Oppimistyyliit. Viitattu: 16.1.2012 .<http://www.humanic.fi/php/oppimistyyliit.ph>

Piispanen, Maarika. 2008. Hyvä oppimisympäristö, oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvyyskäsitusten kohtaaminen peruskoulussa. Kokkola. Jyväskylän yliopisto: Kokkolan yliopistokeskus, Chydenius.

Pirrtimaa, Tarja 2000. Tuettu työllistyminen ja työn opettaminen. Teoksessa Tarja Ladonlahti ja Raija Pirrtimaa (toim.) Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus. Palmenia-kustannus.

Rajaniemi, Mari, Seppälä, Heikki 2012. Mitä kehitysvammaisuus on?

Viitattu:22.2.2012

<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on.html>

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 16.4.2012.)

Sata askelta - Kehitysvammaisten Tukiliiton tavoite- ja toimintaohjelma 2003

Seppälä, Heikki. Vammaispalvelujen käsikirja. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn arviointi.

Viitattu 8.2.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/tyovalineita/arviointimenetelmia/kehitysvammaisen-henkilon-toimintakyvyn-arviointi/>

Suomen YK-liitto. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja.

Viitattu

12.2.2012.

http://www.ykliitto.fi/files/vammaistenoikeudet_kirjanen_net.pdf

Tynjälä, Päivi. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Tampere : Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vuontela, Ulla - Maija; Lehto, Pia; Jahnukainen, Markku; Miettinen, Kaija; Aunola, Kokko, Ulla Jukka; Lahtinen, Pirjo, Haapasalo, Seija; Siiskonen, Tiina; Aro, Tuija 2007. Perusopetuksesta toiselle asteelle siirtyminen. Teoksessa Tuija Aro, Tiina Siiskonen ja Timo Ahonen (toim.). Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. Juva: PS- kustannus.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21

Yk-liitto, 2009.Vammaisten oikeudet.

Viitattu 12.3.2012. www.ykliitto.fi/files/vammaistenoikeudet_kirjanen_net.pdf